

GAMLA HVITFELDTARES ÅRSBOK

2023

GAMLA HVITFELDTARES ÅRSBOK 2023

utgiven av
Kamratföreningen Gamla Hvitfeldtare

*från 1948 till 1978 utgiven
under titeln*

”GAMLA LATINARES ÅRSBOK”

SANN VÄNSKAP

Likt vår och sommar
är äkta vänner evigt
sammanlänkade

haiku av Ulf Herrströmer

OMSLAGSBILD:

HATTPARAD 1947

Våra höga koryféer kliver ut i solgasset för att fira skolans 300 år! Det är 1947. Man har läst *Orwell's Animal Farm* och förundras. En karikatyr av Sovjetunionen under Josef Stalin som känns lätt överklig i vårt trygga folkhem! Tur att vi glider tryggt i folkbåten mot framtiden, varsamt navigerade av omutliga politiker ur folkets djup. 1949 kommer så 1984 ut!

Ännu har inte postmodernismen satt sina klor i akademierna och skolsystemet är fortfarande orört. Våra politiker är sprungna ur folkviljan och har hämtats ur landets olika yrkesgrupper. Ännu finns inga politikerbroilers lierade med särintressen i näringslivet och andra inrättningar!

Vi flyttar kvickt 76 år och hamnar idag...*Men käre hjärtanes* - det har ju blivit **1884.2.0!** Utbredd korruption, oheliga allianser mellan kapital och politik, onda och illvilliga krafter såväl här som i världen. I USA sitter den mest korrupte och komprometterade presidenten någonsin - i en administration som kämpar för postmodernismens (wokiesmen) sak.

Det 100-åriga krig som många förutskickat mellan muslimer och oss i västvärldens demokratier pågår nu för fullt sedan IS kalifatet. Israel och Hamas i fullt krig, som kan utvidgas. Iran ligger på. Turkiet vacklar i Nato, som tömmer sina resurser i ett omänskligt proxykrig i Ukraina. I vårt land har Islam fått en oönskad utbredning med över en miljon muslimer. När drabbar kriget oss? När kommer det att sprängas och skjutas hej vilt på gator och torg? När bli judar trakasserade här och på vårt Hvitfeldska? Frågorna ansamlas inför 2024.

Innehåll 2023

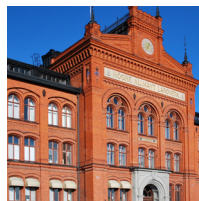

[4]

Cato maior de Senectute, eller en åldrings tankar om ålderdomen är geriatrikprofessor BERTIL STEENS ouvertyr till årets årsbok till tonerna av lundaspexens "Jung muß man sein".

[10]

BERTIL STEEN fortsätter med en recension av latinstudenten ('57) Bert Mårald's intressanta bok *Läroverken in Memoriam* - en imponerande bok om de gamla svenska läroverken.

[13]

Den flitigt tågåkande RAGNAR SJÖGREN stöter på skolkamraten Jan Kenneth Eliason helt apropos. Resultaten blir bara positivt! Och Gunnar Ahlbom smyger in i leken - till slut!

[16]

En gång var det viktigt att publicera sin härkomst. Fram till 1933 redovisade skolkatalogen faderns titel/ yrke. KLAS BORSSÉN åker snålskjuts fram till Thorild och Lidner och man förnimmer ett lätt knäppande ..

[24]

Ur led är tiden...uttrycket bär vi med oss och GILBERT HOLMSTRÖM funderar över hur "värdegrundsskapandet" styrs i vår postmoderna miljö till att omfatta koncept som verkligen är artfrämmande, inte enbart för oss gamla latinare utan för samhället i stort.

[26]

Till sist kom så JAN ELIASSONS memoarbok ut från trycket. Mycket intressant nutidshistoria. Boken innehåller ett kapitel om skolan som vi nu publicerar i årsboken.

[30]

EDDY HOLMGREN, realstudent 67, medicinare och bl.a. neurokirurg minns såväl sin klassföreståndaren Carl von Garaguly 'Garran', som sina år i Afrika för *Hope in Action*, sannolikt Gullholmen genom åren och skönsjungande stunder med Lodolakören.

[36]

Med CLAS REIT's hjälp förflyttas vi in i skuggvärlden hos *film noir* och återupplever magin kring HUMPHREY BOGART - en av 1900-talets fantastiska skådespelare, som vi lät oss gästkramas av! Inspireras till läsning av Claes' *Film noir à la carte* och *Den mörka spegeln*.

[44]

Sista alstret från MATS FÄLLMANS penna som vi kunnat finna! En spännande resa till det liberala (tja) Polen i slutet av 60-talet. Dessa resor har sina egna historier, varav denna är en. För dem som inte vet - så var Polen ett av de enda katolska länder som godtog aborter. Det gav välbehövliga tillskott till sjukhusens finansiering i det Polen, som befann sig bakom järnridån. Dit tog sig Masken i en Peugeot med förhinder ...

[51]

Kamratföreningen (51), Verksamhetsberättelse (53), Protokoll för 2023 (54), Hedersledamöter (55)

[56]

Varia, som ULF G H MALMSTEN idogt sammanställer håller oss förtrogna med skolans framgångar i olika sammanhang, händelser värda att notera och aplock ur kamratföreningens tytande tillvaro ...

[SISTA SIDAN]

Who's sorry now - en låt/melodi som jazzbanden - Wild Cats, Magnecylya, Bumble Bee - hanterade på skoldanserna på LATIN, Wasa m.fl - får BO ENEROTH att reflektera kring dagens *'we should all worry now'* - om WHO's planer på en globalisering av reglementen för sjukvården. Måste stoppas!

Redaktionen: Årsboken produceras av Bo Eneroth sedan 2007. Vidare medverkar: Gilbert Holmström (Imp.), Ulf G H Malmsten (Varia), Klas Borssén (Pyssel), Ragnar Sjögren, Bertil Steen, Claes Reit och Eddy Holmgren

Layout och originaldesign: Elizabeth Lindblom Brandt. Typsnitt Adobe Garamond, Futura och Futura Book. Papper: Munken Pure 120 g och 240 g. Tryckt med generösa bidrag från Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen.

Stort tack: Till våra läsare som ser fram mot årsboken att avnjutas med skinkmackan till Jul, till alla övriga som bidragit med artiklar, foto, bilder och engagerat arbete! Redaktionen lyfter på hatten!

Förhoppning: Till våra medlemmar som inte erlagt årsavgiften till föreningen 2020-2023, ber vi er att besinna att vårt medlemsunderlag tunnans ut och att vi är angelägna om att fortsätta verksamheten! **Vi tar gärna emot generösa bidrag för vår framtida existens!!!! Sådana publiceras i nästa årsbok 2024! Stort tack på förhand! PlusGiot 42408-5**

Omläsning av Markus Tullius Cicero, översättning: P.G. Lyth. Fr. Skoglund's förlag, 1902:

Cato maior de Senectute - En åldrings tankar om ålderdomen

BERTIL STEEN

Åldrandet och ålderdomen har varit och är ett livslångt intresse för mig som gerontolog och geriatriker. Medelåldern i Kamratföreningen är förhållandevis hög. På eftersommaren i år, då vi i årsbokens redaktionskommitte' som vanligt träffades på Jungans var ett av många samtalsämnen just diverse om detta. Vi konstaterade bland annat att vi sedan föregående sammanträde kronologiskt sett hade blivit nästan ett halvår äldre. (I förbifarten vill jag nämna att Jungans har gjorts om och ändrat stil; nya porträtt av göteborgsprofiler har tillkommit på väggarna, lokalerna har utökats och renoverats, bar har tillkommit, serveringsutbudet har ändrats i god riktning och de nu bordsserverande servitriserna strålar).

När jag något senare i annat sammanhang behövde leta rätt på ett citat i Ciceros rubricerade bok, slog det mig in att referera och kommentera skriften i årets Årsbok.

Bokens första helsida utgörs av ett tjusigt porträtt av Oscar II, och på den andra helsidan står

TILL
HANS MAJ: T KONUNG OSCAR II
PÅ
HANS SJUTTIOFJÄRDE FÖDELSEDAG
I DJUPASTE UNDERDÅNIGHET
AF
ÖFVERSÄTTAREN

Det är således i Lyths översättning från 1902 detta Ciceros lilla storverk finns i min bokhylla; följaktligen stavas i nedankommande framställning till exempel Kato med K, och i citaten gäller Lyths svenska gammalstavning i utdragen.

Markus Tullius Cicero (106 - 43 f.Kr.) var inte vem som helst. Han studerade i sin ungdom grekisk filosofi (också i Atén) och var starkt influerad av den grekiska kulturen. Han var en romersk statsman; senator, advokat, quaestor, edil, pretor och konsul. I ett uppslagsverk finner jag att "han anses vara den mest inflytelserika personen inom retorik i västvärlden". Lyssna på Cicero i ett tal i senaten riktat mot Catalina: "Hur länge skall du missbruka vårt tålmod, Catalina? Hur länge skall ditt vanvett få driva sitt spel bland oss? Hur länge skall din fräckhet ges fria tyglar?". Sådant hör vi föga av i Sveriges riksdag! Eller ens i det brittiska underhuset! Han var stridbar och hade fiender. Han stod på Cassius och Brutus sida mot Caesar, och ett år efter Caesars död halshöggs han i sin bärstol; huvudet och händerna spikades upp på talarstolen på Forum och tungan genomborrades av en nål; det fanns alldeles tydligt de som inte gillade vad huvudet tänkt, händerna skrivit och tungan talat.

Nå, nu till den rubricerade boken. Cicero inleder med en tilläggnan av boken till en Titus Attikus, varur citeras "Jag har glömt alla obehag

*som följer med ålderdomen, och rent af funnit den behaglig och angenäm. Därför kan man aldrig i nog värdiga ordalag upphöja den sanna visheten, ty den, som följer dess ledning, kan vandra fram genom livet utan sorg.”..... ”Jag lämnar ordet åt Kato. Ur hans mun skall du alltså få höra mina tankar om ålderdomen”. Kato (234-149 f.Kr.) var en romersk statsman, senator och författare; väldigt konservativ. Han var något sur, barsk och ilsken till sinnet. Han avslutade sina tal oavsett ämne med: *För övrigt anser jag att Karthago bör förstöras.**

Bakgrunden till det hela är enligt Cicero ett samtal som förts i Katos hem i Rom år 150 f. Kr., det vill säga ett år före Katos död och fyrtiofyra år innan Cicero föddes. Samtalet fördes mellan Kato och två yngre vänner (Lelio och Scipio), vilka *”uttrycka sin beundran för att han bär sina år så lätt, och han får med anledning därav hålla ett föredrag för dem”.*

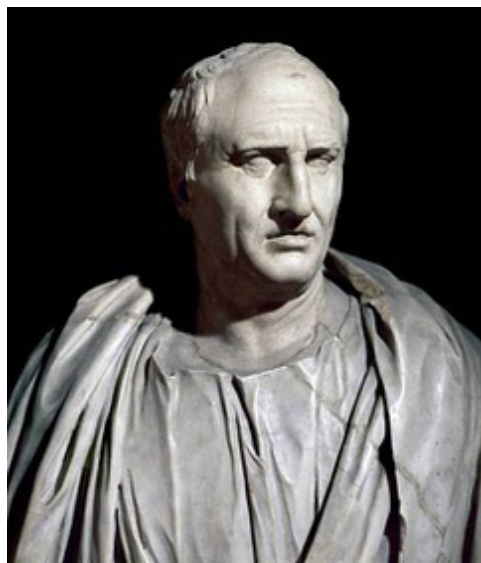
Han låter Kato först inleda med en introduktion om ålderdomen, varur kan citeras *”...alla önska att komma dit, men när de väl hunnit fram beklaga de sig. Så nyckfullt och bakvänt handla dåraktiga människor”.* Han tar upp fyra skäl som gör att många anser ålderdomen vara en olycka, nämligen *”att han gör oss odugliga till arbete, att han försvagar vår kropp, att han beröfvar oss nästan alla njutningar och att man på ålderdomen kan vänta döden när som helst”.*

1. ”Odugliga till arbete”

”Ålderdomen gör oss odugliga till arbete, säga man. Men det finns väl någon verksamhet, som passar för de gamle och som trots kroppens bräcklighet kan utövas på grund af andlig öfverlägsenhet”. ”Man säger också, att minnet försvagas. Ja, om man icke öfvar det eller af naturen är trög och minnesslö. Themistokles kände namnen på alla borgare i Athen. Tron I verkligen, att han vid framskriden ålder kallade Aristides för Lysimachus, då han hälsade på honom?”

Här dyker det svåra upp i dels att skilja

normalt åldrande från sjukdom i hög ålder, dels att beakta spridningen vad gäller normalt åldrande i en befolkning vad gäller de genetiska aspekterna. Som många också i vår tid överbetonar Cicero kanske de miljömässiga aspekterna framför de genetiska. Många vill så gärna att vi skall kunna påverka vårt åldrande och våra prestationer. Och visst kan vi det i viss mån och i vissa avseenden; fysisk och annan aktivitet samt kost är exempel. Och utbildning och bildning. Men en dominerande del är det som parallellt sitter därinne i generna och som påverkar allt det andra. Och någon motsats i detta finns inte; jag erinrar mig den kloke psykiatriprofessorn i Lund under 1980-talet som yttrade: *”Arv och miljö är inte som hund och katt; mer som gin och tonic”.*

Cicero

Kanske överdriver Cicero när han skriver *”Icke heller har jag hört, att någon gubbe glömt, hvar han gräfde ner sin skatt. Vad de gamle ha intresse för, det komma de ihåg, sina utsatta rättegångsdagar, sina fordringar, sina skulder. Och tänk på gamla jurister och överstepräster och augurer och filosofer! Huru mycket komma icke de ihåg!”*

Dock har Cicero också klara poänger i detta avsnitt såväl som i hela boken. Hör här! *"Ja, det finns gubbar, som till och med lära sig något nytt. Se på Sólon, till exempel, som berömmar sig i sina dikter och säger, att han för hvar dag lär sig något nytt, fastän han åldras och blir gubbe, alldeles som jag gjort som på gamla dagar lärt mig grekiska...ville släcka en törst att lära känna de författare, vilkas namn jag nyss anført... Och när jag fick höra, att Sókrates på gamla dagar börjat syssla med musik skulle jag nog också ha velat göra det, ty förr i världen lärde man sig att spela luta..."*

2. "Försvagad kropp"

Här är Cicero ganska bestämd i sin uppfattning att det nog inte är så illa ändå, även om han sannolikt talar främst utifrån sin egen situation. *"Icke heller saknar jag min ungdoms kraft, lika litet som jag i min ungdom kände saknad af tjurens kraft eller elefantens. Hvad man har skall man använda, och hvad man gör skall man göra efter måttet af sina krafter". På ålderdomen förändrar sig röstens kraftiga malmklang till en klockren silfverstämma.... Jag har ännu i behåll min starka röst, trots min ålder. Men i alla fall är en gammal mans föredrag med en mild och mjuk stämma någonting vackert, och en värtalig gubbes fint formade och klart framställda tankar vinna ofta genom sina egna förtjänster åhörarnes uppmärksamhet".*

Ja, det är gott att höra för en mångåring. Men igen: vi har det här med människors olikheter, och denna gång tar Cicero upp denna fråga också:

"Nu sägen I kanske, att jag har mindre krafter än vilken som helst af er bägge. Men I hafven icke heller centurionen Titus Pontius' krafter. Är han därför en bättre karl än I? ... och Milo gick fram över hela kapplöpningsbanan i Olympia med en levande ox på sina skuldror. Dock tror jag knappast, att du hellre ville hafva hans kroppskrafter än Pythagoras själs gåvor".

3. "Njutningar berövas en"

I detta avsnitt talar Cicero om njutningarna; det visar sig att det är en blandad kompost av uppfattningar och känslor:

"O, det är en härlig skänk af livet, att det beröfvar oss en sak, som är ungdomens största fel." (När han talar om njutningen).

"Ålderdomen försakar gärna festmiddagar och en mängd med rätter och mycket vin. Men så slipper han också rus och dålig mage och sömnlöshet". "Ålderdomen har ökat min håg för samtal, men minskat min längtan efter mat och dryck... men jag tror att ålderdomen har smak äfven för bordets njutningar". Javisst; tänk på Brilliat-Savarin: "Nöjet vid bordet tllhör alla åldrar, alla stånd, alla länder och alla tider. Det kan förenas med alla nöjen, och håller sig in i det sista för att trösta oss över förlusten av de övriga".

Cicero skiljer också på njutning och njutning. *"Då Sofokles på gamla dagar tillfrågades, om han ännu njöt af kärlekens fröjder sade han: - Gudarne bevara mig! Jag har med glädje rymt ifrån dem, liksom från en rå och ursinnig husbonde - ". "Hvilka njutningar af middagsbjudningar, teattrar och glädjeflickor kunna väl jämföras med vetenskap och konst?"*

Om de kroppsliga njutningarna säger han *"hvilka kroppsliga njutningar kunna jämföras med den tillfredsställelse, som anseendet skänker. De som på ett glänsande sätt kunnat njuta af denna tillfredsställelse, synes mig hafva spelat livets drama ända till slut och icke som en öofvad skådespelare hafva misslyckats i den sista akten".* Cicero tycks sålunda vara tveksam eller åtminstone något ambivalent till en del njutningars värde. Ibland kan man inte frigöra sig från misstanken att det rör sig om att de kanske mest är sura som räven sade om rönnbären.

Cicero ägde både gods och gårdar och ägnar stort utrymme åt en jordbrukares njutningar; ibland blir det nästan sinnligt: *"...de tilltala mig utsägligt ty de förhindras icke af den högsta ålder och synas mig därjämte som en sinnebild*

af den vises liv.” ”Då jorden i sitt uppmjukade och beredda sköte mottagit det sådda fröet omsluter hon det först, där det ligger doldt i mullen. Sedan ljummar hon upp det genom sin fuktiga värme och sin omfamning och kommer skalet att brista och lockar fram ur kärnan en uppspikande grön brodd, som fäst vid jorden med hårfina rötter skjuter i höjden. När han sedan börjar svälla, omsluter han sig med skärblad, och då han tittar fram ur dem, alstrar han frukt i form af ett ax, och mot småfågelnars bett skyddar han sig med en fästning af borst.”...

Till slut i avsnittet om jordbrukets njutningar säger han "...hvad jag redan sagt, är kanske för utförligt. Det får ni nu förlåta mig, ty jag har blivit hänförd af mitt intresse för landtbruket, och ålderdomen har ett visst anlag för mångordighet; den sista bisatsen citeras ofta annorstädes i lit-

teraturen, ibland i den svenska översättningen "Ålderdomen är av naturen något pratsam".

I slutet av detta avsnitt tar Cicero åter upp den individuella variationen, när han påpekar vissas uppfattning att "en gubbe vanligen är frånstötande, trumpen och snarstucken, han är gnatig och även girig, men dessa fel ha sin grund i hans karaktär och icke i hans ålder. Men dessa ålderdomssvagheter mildras i någon mån genom en god karaktär och bildande sysselsättningar." Han hänvisar till skådespelet "Bröderna": "Huru bitter är icke den ene brodern, huru gladlynt den andre. Icke allt vin blir surt med åren och icke heller alla lynnen... Bitterhet tål jag icke... Hvad en gubbe vill vinna med sin girighet, det förstär jag icke. Ingenting kan väl vara mer orimligt än att skaffa sig större reskassa i samma mån som väglängden minskas."

De välförtjänta tas hand om av de kvinnliga kandidaterna

4. ”Döden väntar”

Cicero resonerar i detta avsnitt förhållandevis pragmatiskt och tar inte till allvarliga toner. Han inleder med att säga att *”beklagansvärd är den gubbe, som under en lång lifvstid icke lärt sig inse, att döden icke är fruktansvärd. Antingen bör man alls icke vara rädd för den, i det fallet nämligen att den helt och hållet förintar människan, eller också är den i högsta grad önskvärd, om den för oss till ett hem där vi få vara för evigt. Något tredje fall kan icke tänkas”*. Strax därefter säger han att *”man lefver lycklig i ålderdomen, så länge man kan gå upprätt i sin kallelse och fullgöra sina åligganden och med lugn tänka på döden”*. Och igen säger han *”Efter dödskampen har man antingen en salig förnimmelse eller ingen förnimmelse alls”*; det förefaller klart att han tror på det förstnämnda. Han citerar också Cyrus: *”Om denna min tro på odödligheten är sann, dyrken mig som en gud; men om själen förgås tillika med kroppen, skolan I likväl, då I bedjen till gudarne, som styra och regera denna sköna värld, fromt och andäktigt helighålla mitt minne”*. Själén, både före och efter döden, tar också plats i framställningen i detta avsnitt av Ciceros bok.

Det verkar ha varit svårt att bena upp det här med åldrandet på Ciceros tid för tvåtusen år sedan; och det är svårt idag. Jag tillåter mig här att citera ur en bok, *”Den andra sidan av myntet”*, som jag skrev 2017: *”Det longitudinella livet (längs vägen) kan vi naturvetenskapligt till en del hjälpligt förklara, först mognaden sedan åldrandet, med processer som kan förstås och sättas ord på. Välkänt är också att vi med åren och särskilt i hög ålder kan ändra personligheten vad gäller olika egenskaper. Många av oss blir karikerade, ibland påtagligt. Har man snyftat lite grann på bio som ung, kan man på gamla dar stortjuta. Har man varit avmätt grinig tidigare, kan man bli en riktigt vresig gubbe (gumma?) i hög ålder. Ljudöverkänsligheten kan öka. De nämnda egenskaperna (blödighet, irritation och bulleröverkänslighet) är exem-*

pel på delar av det så kallade cerebrolesionella syndromet, som är särskilt tydligt vid sjukliga tillstånd som kärldemens, hjärnblödning och hjärnskador (exempel skallskada, alkohol och boxning), men kan alltså i det mindre formatet också betraktas som en del av det normala åldrandet.

De flesta äldre inrättar sig efter de avtagande kroppsliga och ibland intellektuella funktionerna. Genomsnittligt försnärvar man sig och sin värld och på en del områden fördjupar man sig. Och man vet och kan genom sin erfarenhet mer än man visste och kunde tidigare i livet. Och inte så få utökar sina vyer avsevärt. Det mesta tar längre tid, både fysiskt och psykiskt; därmed inte sagt att slutresultatet blir sämre. Och äldre är genomsnittligt bättre än unga att sjunga långsamhetens lov; ett område där många yngre och medelålders kan uppvisa förvånansvärt påtagliga brister. (Lästips : religionspsykologiprofessorn i Uppsala Owe Wikström: ‘Långsamhetens lov’).

André Gide beskrev åldrandet träffsäkert och elegant: *”Bägaren känns allt tyngre, men jag är å andra sidan inte längre så törstig”*.

Att generalisera begreppet ”de äldre” blir till ett bekymmer. I samtal och texter finner vi ofta: *”Hur är det att vara äldre?”*, *”Hur skall vi ordna för de äldre?”*, *”Hur vill vi ha det när vi blir äldre?”*. Ingen buntar ihop gruppen 0-30 år till en enhet. Men det görs ibland med 70-100-åringar. Men unga som gamla är individer. I själva verket ser man för flertalet biologiska egenskaper och mätvariabler en ökande spridning kring medelvärdet. Tonåringar är mer lika varandra än åttioåringar. Jag brukade tillspetsat säga till studenterna: *”Vi föds som kopior och dör som original”*, också om det nog är att ta i. Och igen: en av geriatrikens svårigheter är att differentialdiagnostisera mellan normalt åldrande och sjukdom i hög ålder.

Och vad är ålder? Man brukar skilja på *krono-*

logisk, funktionell och biologisk ålder. Kronologisk ålder är det inga bekymmer med i ett land som Sverige, där det är ordning och reda och alla vet på dagen när, hur kronologiskt gamla de är. Annars är väl egentligen den funktionella åldern den som säger mest, det vill säga hur man fungerar i olika organ och generellt, i förhållande till dem med samma kronologiska ålder. Och det kan skilja mycket mellan kronologisk och funktionell ålder bland oss människor. Den biologiska åldern slutligen kan inte mätas så länge man lever, utan ses som inverst proportionell mot den tid man har kvar att leva. Kvinnor är således biologiskt yngre än kronologiskt lika gamla män, eftersom de som grupp räknat dör senare i livet.

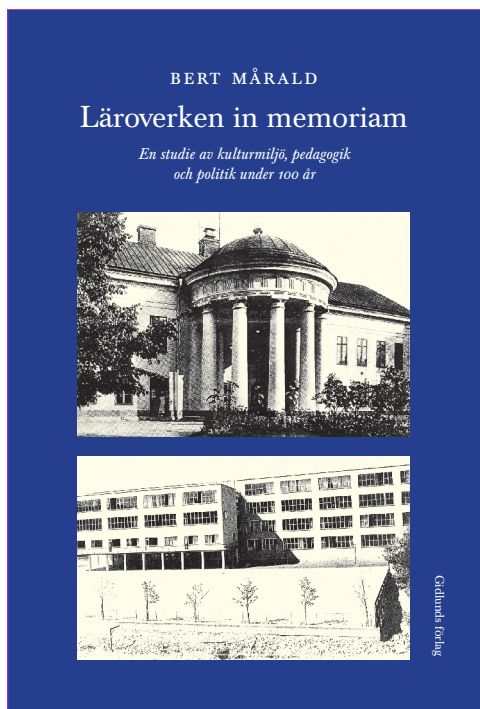
Förutom det här med ålderdomen får man, när man läser Cicero, en insyn i den period han lever i. Rom (och naturligtvis Grekland) är den västerländska kulturens vagga, och betydelsen därav är svår att övervärdera. Antikens Rom med sina kulturella, politiska och militära inslag var dominerande under tusen år kring Kristi födelse, och den grekiska motsvarigheten både före och under den första hälften av denna tid. Vi låg väl minst sagt litet efter här uppe i Norden på den tiden. Vi talar alltså om vår järnålder (romaren Tacitus beskrev strax efter Kristi födelse svearna vid denna tid) och begynnande vikingatid. Runskriften kom i slutet av denna period, men inte litteratur i vår mening. Rökstenen och Snorres Edda kom århundraden senare. Världens första kulturer ligger däremot tusentals år längre bakåt i tiden. Den sumeriska kulturen i Mesopotamien, tvåflodslandet mellan Eufrat och Tigris, får väl sägas vara först, och deras kilskrift blev det första skriftspråket. Men nästan samtidigt har vi den egyptiska kulturen, också med skriftspråk, och med en större betydelse för västerlandet och med en längre varighet. Vi har också gamla fina andra exempel i form av till exempel Kina, Indien och Arabien.

Cicero avslutar sin bok med en förhoppning: *"Nu har jag icke mer att säga om ålderdomen. Jag vill blott önska, att I kommen dit, så att I på grund af egen erfarenhet kunnen stämma in i det, som I nu fått höra af mig"*.

Jag vill i min tur avsluta denna uppsats med två uttryck för känslan på ålderns dagar; båda flutna ur Verner von Heidenstams penna.

1. *Vis, o människa, det blir du först,
när du hinner till de aftonsvala
höjders topp, där jorden överskådas.
Konung, vänd dig om vid vägens slut,
vila där en stund och se tillbaka!
Allt förklaras där och allt försonas,
och din ungdoms riken hägra åter,
strödda än med ljus och morgondagg.*
2. *Jag vill bland höstens döda blad
bedårad prisa livet.*

Bertil Steen, student på reallinjen 1956 och professor emeritus i geriatrik, är tidigare mångårig styrelseledamot i Kamratföreningen och ledamot av dess årskommitté. Han har tidigare skrivit omkring tio uppsatser i lika många årsböcker.

Lärd och spännande genomgång av de gamla läroverken

Bert Mårald: LÄROVERKEN IN MEMORI-AM En studie av kulturmiljö, pedagogik och politik under 100 år. Gidlunds förlag, 2023

BERTIL STEEN

Historikern Bert Mårald, student på latinlinjen på vår skola 1957, har skrivit en imponerande bok om de gamla svenska läroverken. En grundlig bakgrunds forskning ligger uppenbarligen bakom och läsaren bereds tillfälle, förutom att läsa texten på tvåhundra nittio sidor, att också inhämta kunskap från en lista på sjuhundratretton(!) bidrag från litteraturen inom sju områden:

Kulturarv och modernisering
Kontrasterande skolformer
Patriarkat och feminism
Tudelad opinion
Rebeller och klassresenärer
Läroverkens svanesång
Pendeln slår tillbaka

Exempel på de hundratals författarna på den ovan nämnda litteraturlistan sprider sig från Ernst Wigforss, Herbert Tingsten, Bertil Ohlin och Tage Erlander, över Hjalmar Söderberg, Ingemar Hedenius, Ingmar Bergman och Lars-Olof Franzén till Sven Jerring, Povel Ramel, Alice Babs och Sven Wollter. Därtill ingår en referenslitteraturlista med över fyrahundra(!) nummer. Också för övrigt vimlar det av personer med anknytning till ämnet, vilket ger färg, nerv och personlighet åt texten.

Som framgår av rubrikerna ovan är spridningen stor. När man läst boken inser man hur relevant innehållet är; våra läroverk spelade en stor roll i samhällslivet under de dryga hundra år de verkade fram till 1966. Läroverksstudierna avslutades i början med avgångsexamen, från 1878 med *mogenhetsexamen* och från 1905 med *studentexamen*, vilken avskaffades 1968.

Ett avsnitt, *Biskopen och gymnasisten*, tar bland annat upp samspelet mellan kyrkan och läroverken - inte minst på de läroverk som är eller varit gamla katedralskolor. Vi är många som minns från vår skoltid på Hvitfeldtska att den som då övervakade det hela var Eforus, det vill säga biskopen.

Sekulariseringen och den konfessionslösa undervisningen behandlas med exempel från läroverk i Skara, Karlstad, Stockholm och Göteborg, där Hvitfeldtska, Samskolan, Torgny Segerstedt och schartauanismen dyker upp. Tage Erlander ägnas rättmätigt stort utrymme med utgångspunkt från hans digra dagböcker.

I kapitlet *Kontrasterande skolformer* diskuteras läroverkens långa förhistoria från medeltiden och framåt; deras anknytning till kloster, katedralskolor, stift och universitet. Det är spännande, och exempel tas från läroverk i Göteborg, Lund, Stockholm, Uppsala, Växjö och andra städer. Läroverken fanns från början i stiftsstäder och större städer, men spreds sedan för att täcka riket.

Kapitlen om *Patriarkat och feminism* samt *Tudelad opinion* innehåller mycket som har aktualitet också nu för tiden. I vilken skola går man, och varför? Kindergarten, förskolan, folkskolan, kommunala mellanskolan, praktiska mellanskolan, privatskolan, de statliga läroverken? Flickskolor, flickläroverk, gossläroverk, samskolor? Berättelsen och diskussionerna är spännande, och man anar den forna animositeten i samtalen om detta (vilken tycks hålla i sig i våra dagar).

Avsnitten *Nog fanns läroverksnazism, ... liksom klara antinazister* samt *Jazz- och språkfejd* är belysande för det faktum att tidens intressekonflikter också är närvarande inom skolfären - då som nu. I avsnitten behandlas också latinets minskande betydelse, tyskans reträtt som andraspråk, engelskans frammarsch och andra språkfrågor.

I avsnittet *Kanon ifrågasatt* ger Mårald en bakgrund och skriver att de patriarkala och mar-

tialiska dragen stod inför en utmaning i mitten av förra århundradet. Den göteborgska hyllningen av Gustaf II Adolf den 30 november skymtar förbi, där Flickläroverkets elever tågade taktfast och i tidningarna varje år jämfördes med oss hvitfeldtares lufsande.

I avsnittet *Klassresa* berörs några av de författare som behandlat ämnet; från Hvitfeldtska Ronny Ambjörnsson och Jan Eliasson. Andra namn som nämns i detta sammanhang är Kjell-Olof Feldt, Leif GW Persson och Tage Danielsson.

I mina öron är begreppet klassresa svårdefinerat och egentligen onödigt, men det finns ju. Mårald själv är inne på samma linje; han säger, med hänsyftning till Göran Hermeréns ord att "det inte fanns så mycket klasskänslor, då alla umgicks över gränserna", att han "med erfarenhet av Uddevalla HAL och Hvitfeldtska....., kan vittna om detsamma, även om en idyllisering lätt kan smyga sig in".

Kapitlen *Läroverkens svanesång* och *Pendeln slår tillbaka*:

Vid krigsslutet och under efterkrigstiden utbröt diverse strider relaterade till läroverken. De kunde handla om negativa synpunkter på lärarna (Stig Järrels Caligula i filmen Hets nämns) och synpunkter på rektorer. Skolhat förekommer som begrepp.

I mitten av 1960-talet dyker andra fejder upp; en källa säger: *"Det var en tidsstämning, då bildningstörst föreföll ha ersatts av skoltrötthet"*. Författare som P.C. Jersild och Göran Tunström bidrog med negativa synpunkter på sina skolor. Pennalism sades förekomma på vissa skolor. Också internatskolorna fick kritik, liksom andra friskolor. Avsnittsrubriker i dessa kapitel antyder problemen: *Skamfilat rykte* och *Kulturarv under attack*.

Under den fyndiga rubriken *Pandoras ask* skriver Mårald om dagens diskussioner. Han talar om ett *rejält systemskifte*. Han skriver också *"Det kan ifrågasättas om det var så klokt att ersätta ett mer krävande bildningsgymnasium, innefattande slutexamen, med en examensfri gymnasieskola för i stort sett alla sektorer och elever. Argumentet var demokratiskt men följderna blev snarast ökad segregation och allmän statusänkning"*.

Jag vill här tillägga: När Pandora, trots att hon inte fick, öppnade sin ask som hon fått av Zeus, och allt vad olyckor och elände hette flög ut över världen, hittade hon dock det enda som låg kvar på askens botten - HOPPET !

I boken talas ibland om vår skola, till exempel om anknytningarna till kyrka och biskop. Här kan läggas till de många biskoparna som gått på Hvitfeldtska; nu i närtid bröderna Lars och Per Eckerdal och Göteborgs nuvarande biskop Susanne Rappman. Men också det nära sambandet inom musiken; helt naturligt, eftersom vår avhållne musikdirektör Torsten "Flottis" Holmsten samtidigt var organist i Vasakyr-

kan på ett stenkasts avstånd från skolan. Vi i stråkkvartetter, i skolorkestern, i skolkören och olika solister var flitiga medarbetare från elevkåren i Vasakyrkans rika musikutbud. Tack, "Flottis"!

Jag vill också påminna om att det finns en enastående källa till kunskap om just vårt läroverk, nämligen Gustaf Fredéns *Hvitfeldtska läroverkets historia*, 336 sidor, från 1947. Fredén var lektor på skolan från 1941 och universitetslektor vid Göteborgs universitet från 1955. Han tillades professors namn 1960. Han var en enastående pedagog och idol för många av oss. Läs gärna min uppsats *Omläsning av ett storverk* i Årsbok 2003 om nämnda bok. Eller läs helst förstås själva storverket.

Från egen penna lägger jag till slutorden ur en uppsats jag skrev i Årsbok 2021: *"Tack, Hvitfeldtska, för de åtta åren! Jag betraktar Skolan som mitt alma mater jämbördigt med mina universitet. Tacket gäller dess historia, lärare, stämning och väl avpassade blandning av humaniora, språk, naturvetenskap, musik och idrott."*

Jag vet att detta gäller också många andra gamla läroverk!

SLUTORD

Bert Måralds bok *Läroverken* in memoriam är välkommen. Den är till för alla med kulturhistoriskt intresse för utbildningsområdet, enkannerligen läroverken. Den är lärd, noggrann, välskriven och underhållande. Samt tankeväckande. Den ger en god bakgrund till läroverkens storhet som källor till bildning.

Boken anbefalls vänligt men bestämt.

Bertil Steen, se författarpresentation under Bertil Steens Cato maior de Senectute - En åldrings tankar om ålderdomen

Jan Eliassons ”Ord och Handling” - några funderingar

Det har nog alltid varit så att skolbarn vet mycket om dem i klasserna ovanför - men ingenting om dem nedanför. Undantag kan dyka upp - om en yngre utmärker sig, gärna på idrottens område.

RAGNAR SJÖGREN

JAN ELIASSON GICK två klasser under mig. Om han var duktig i skolan eller ej, om det hade jag inte en aning. Och det skulle jag inte heller ha brytt mig om. Men på fotboll, där var han en baddare. Så när jag och mina likasinnade, prepubertala kamrater - efter att ha kastat i oss skollunchen - rusade ut på den grusade gården (som sargade våra knän) för att spela match (och bli utmattade inför eftermiddagens lektioner), då fick junioren Jan vara med. Alla ville ju ha en vinnare i laget.

Frukostrastduell, Jan och Ragnar om bara fotografen varit på plats.

Själv var jag på samma gång osnabb som jag var något rundnätt. Förutsättningarna var alltså inte de bästa för en fotbollskarriär. Dock, i alla fall som jag minns det, var jag en hejare på att skjuta straffar och frisparkar. Ett kärt minne, även på ålderns dagar, är när Jan en gång sade till mig efter ett lyckat vådaskott: ”Hur gjorde du för att pricka just den där lilla luckan?”

Denna hågkomst blir inte sämre när jag nu, som gammal man funderar så här: Hade Jan redan som liten gosse en förmåga att välja de rätta orden och med ett glatt uppmuntrande tillrop få till stånd ett positivt umgängesklimat, så välgörande för diplomatiska uppgörelser?

Efter avslutad fotbollskarriär har jag bara träffat Jan två gånger, båda gångerna i den stockholmska kollektivtrafiken. Första gången var för något tiotal år sedan. Jag knuffade mig fram i tunnelbanetåget och fick en plats mitt emot honom. Vi började prata, om fotboll och om livet. Och med livet menar jag då våra år på Hvitfeldtska.

Mitt bestående minne av detta samtal är att Jan betonade hur viktigt det är att vi förstår språkets och ordens betydelse. Och även inser den långtgående konsekvensen härav. I sin bok ägnar Jan ett kapitel åt ”Att lyckas eller misslyckas i medling och förhandlingar”. Fyra faktorer nämner han som avgörande. Och som den första faktorn nämner han faktiskt just *ordet*. Orden är som nycklar. Valet av nyckel är avgörande för om dörrar kan öppnas eller förblir stängda.

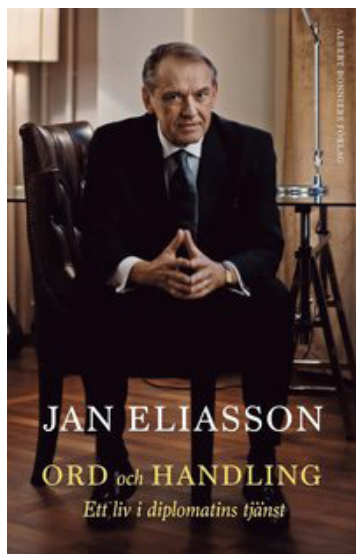
Raskt till vårt andra möte. En dag för inte så länge sedan, när jag var ute och åkte med Roslagsbanan skymtade jag åter Jan. Jag vässade armbågarna och trängde mig fram till honom. Vårt samtal tog vid där det förra slutat, ett lätt-samt men ändå allvarligt samtal om språket och dess betydelse och om vår skolas insats för att förmedla denna insikt. Det var uppenbart att Jan känner stor respekt för många av våra lärare och för deras engagemang.

*Roslagsbanan just elektrifierad,
platsen för ett möte*

Samtalet fångslade mig så att jag endast med möda lyckades snubbla av tåget vid min station. Med åren har jag blivit alltmer långsam, i både kropp och själ. Så det var först när jag bänkat mig i hemmet som tanken slog mig; tänk vad roligt om Jan kunde bidra med något om detta till vår gamla skolas fina Årsbok.

Efter några dagar hade jag tagit mig samman. Jag skrev till Jan. Glad blev jag av hans svar. Varför inte ta in de sidor i hans aktuella bok ”Ord och Handling” där han skriver om sin tid på Hvitfeldtska? Där framhåller Jan språkets betydelse, och inte minst den glädje det skänker.

I förordet citerar Jan Dag Hammarskjöld (ur Vägmärken). Det är så vackra ord – och lika fina tankar – så jag vill gärna återge citatet:

”Respekt för ordet är ett första krav i den disciplin genom vilken en människa kan fostras till mognad – intellektuellt, emotionellt och moraliskt.

Respekt för ordet – dess bruk och med strängaste omsorg och i omutlig inre sanningskärlek – är också för samhället och släktet ett villkor för växt.

Att missbruka ordet är att visa förakt för människan. Det underminerar broarna och förgiftar källorna. Så för det oss bakåt på människoblivandets långa väg.”

I det utdrag ur Jans bok som Årsboken alltså nu har glädjen att redovisa vill jag peka på ett stycke som jag också vill citera.

”Jag valde så småningom latinlinjen för mina gymnasiestudier. Jag var besatt av ord och språk och hade skickliga och inspirerande lärare. Svenska språket och litteraturen var ett favoritämne men också engelska, tyska, franska, spanska och latin. Jag insåg senare hur privilegierad jag var på Hvitfeldtska och hur mycket jag har mina lärare och denna utbildning att tacka för.”

Jag tycker att detta sammanfattar vad vår gamla skola, när den var som bäst, förmådde att tillföra sina elever. Vi minns nog alla minst någon lärare som blev särskilt viktig för oss, som öppnade porten till något spännande som vi dittills bara anat. Vi på latinlinjen fångslades av lärare i framförallt språk. Men jag kan, trots mina matematiska tillkortakommanden, förstå att lärarna i naturvetenskapliga ämnen var lika viktiga för eleverna på reallinjen. Det är ett imponerande faktum att många av vår skolas lärare höll en akademiskt anmärkningsvärt hög nivå.

Jan och jag hade t.ex. båda förmånen att ha docenten Gunnar Ahlborn som lärare, i franska och i spanska. Jag har i en tidigare årsbok apotroferat M'sieur Ahlborns insatser och generar mig inte för att här återge vad jag då skrev. För det var, strikt studiemässigt, en av mina bästa stunder under gymnasieåren.

"När vi började i första latinringen 1954 svepte Monsieur Gunnar "Gynaar" Ahlborn som en stormvind in i klassrummet. Han började bums att föreläsa. Nu skulle vi få ta oss an romanska språk. Han sprudlade av glädje över att få berättat om hur de romerska soldaterna dragit fram och då format Europas språk. När de vadade över Rhône så tappade de t.ex. det "s" som de hade haft med sig ända från Rom. Så costas blev côte och castellum château. Men någon ordningsman satte då dit den circumflexa accenten. För allt skall ju bara hänga ihop!"

Monsieur Gunnar Ahlborn, en eminent eminens en av många i Hvitfeldtskas kollegierum

Mitt minne för detaljer är tyvärr numera litet sisådär så jag kan ha aningen fel med dessa exempel. Men mitt bestående intryck är hur M'sieur denna höstvackra septembermorgon - med Vasa-kyrkan utanför fönstret - lyckades ge oss, dåtidens fjortisar, just insläppta i gymnasievärlden, nyckeln också till språkets värld. Och så bara fortsatte M'sieur i fyra intressanta och glada år. De flesta av oss hade honom också som spansklärare i två år. Det var enbart hans förtjänst att våra kunskaper i franska och spanska blev riktigt imponerande. Jag kan fortfarande få en liten språkkick av en fransk film!"

Avslutningsvis vill jag bara uttala att jag är glad att även Jan är en i skaran av oss alla, latinskt göteborgska civilekonomer. Av någon svårförklarlig orsak gör det mig riktigt glad, faktiskt lika glad som en skolpojke efter en vunnen match!

Ragnar Sjögren tog studenten på Hvitfeldtska 1958, latinlinjen. Liksom dussintalet framåt-syftande gossar från den studentklassen gick han sedan på Handelshögskolan. Han arbetade under många år inom reklambyråbranschen. De sista tjugo åren av arbetslivet verkade han som ekonomisk rådgivare i tidens anda, under mottot: "Har Du inte haft ekonomiska problem tidigare, vänd Dig med förtroende till mig!"

Ragnar påpekar dock: Med välvillig tolkning kan man kanske skönja en antydning till personlig utveckling hos skribenten. Han har under alla dessa år hunnit bli en riktigt gammal farbror med de för åldern typiska fenomen, som tyvärr krymper den yttre tillvaron, utan att ännu ha begränsat hans inre liv. Faktiskt vill han gärna tro att han med åren blivit aningen klokare, åtminstone mer livserfaren.

”...i Göteborg skriver vi inte poesi, här skriver vi bara fakturor...”

För en tid sedan läste jag denna rubrik i en ledare, i stadens till upplaga största dagstidning.

KLAS BORSSÉN

”...i Göteborg skriver vi inte poesi, här skriver vi bara fakturor...” Detta är ett av Göteborgs ofta upprepade talesätt, men är det sant?

Det verkar ju vara rimligt då Göteborg är en gammal handels- och sjöfartsstad. Vad skulle man annars syssla med där? Några stora böljande åkrar och ängar finns inte vid Göta Älvs mynning. Jag erinrar mig min gamle historielärare, lektor Axel Wennberg, som för sina elever i femtiotalets realskola ständigt talade om vikten av självkritiskt tänkande.

Upp till bevis för uttryckets sanningshalt, men hur? Jo, när nöden är som störst är hjälpen som närmast. I detta fall i min egen bokhylla. Där, i en diger rad av Gamla Hvitfeldtares Årsböcker, stod en tunn liten katalog, Göteborgs Högre Allmänna Läroverks elevkatalog vårterminen 1881. Ett tidigare namn på Hvitfeldtska Gymnasiet. I katalogen redovisas i en särskild kolumn fäderns yrke, detta långt före GDPR-lagens tillkomst. Att katalogen, som tillhört en avlägsen släkting, finns i min bokhylla beror på turen att ha överlevt ett antal ”döstdäningar”.

Efter att ha läst igenom vårterminen 1881 års katalog vet jag vad 609 elevs fäder hade för yrke och bland dem fanns många fakturaskrivare.

Ur katalogen kan man urskilja tre dominerande yrkeskategorier bland fäderna:

1. Inom handel och sjöfart

Exempel på titlar; *Konsul, Grosshandlare, Handlare, Möbelhandlare, Vinhandlare, Sko-handlare, Kamrer, Bokhållare, Kontorist, Kassör, Skeppsmäklare, Ångbåtskommissionär, Sjökapten, Sjöman, Båtkarl, Pråmägare, Packhuskarl, Skeppsstuvare, Jernbärare, Hamningspektor och Fiskare.*

2. Inom lantbruk

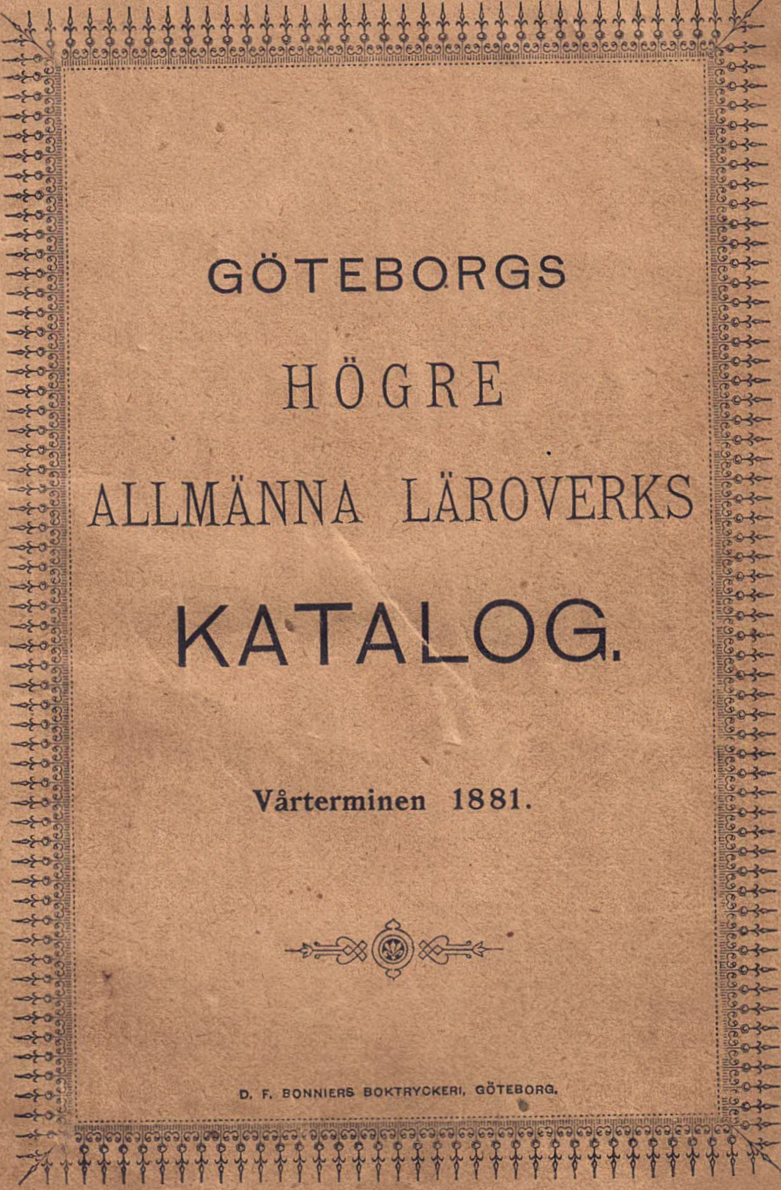
Exempel på titlar; *Lantbrukare, Hemmansägare, Arrendator, Inspektor, Gårdsrättare och Törpare.*

3. Inom kyrkan

Exempel på titlar; *Domprost, Kontraktspäst, Kyrkoherde, Komminister och Fångpredikant.*

4. Därutöver redovisas i katalogen en mängd andra fäderns yrken tillhörande en spridd skara av kategorier.

Exempel på titlar; *Bagare, Lektor, Läroverksadjunkt, Folkskollärare, Slöjdlärare, Rabin, Byggmästare, Snickare, Överstelöjtnant, Major, Ryttmästare, Kapten, Löjtnant, Fanjunkare, Sergeant, Arbetskarl, Apotekare, v. Häradshöfding, Tullvaktmästare, Telegrafvaktmästare, Urmakare, Smedmästare, Garfvare, Kronofogde, Bryggare, Orgelbyggare, Rektor, Verkmästare, Kakelugnsmakare, Professor, Med. Doktor, Öfverläkare, Veterinärläkare, Målarmästare, Skomakare, Skräddare, Landshövding, Rådman, Kronolänsman, Slagtaremästare, Bomvaktare, Månadstjenare, Verkegesäll, Lokomotivförare, Vårdshusvärd, Biljardägare, Aktör, Musikus, Emigrantagent, Ingenjör, Cigarr-makare, Korkskärare, Hattmakare och Fångevaldiger.*

GÖTEBORGS
HÖGRE
ALLMÄNNA LÄROVERKS
KATALOG.

Vårterminen 1881.

D. F. BONNIERS BOKTRYCKERI, GÖTEBORG.

- 19 ERNST JOHAN ODENIUS. 2. — h. 74. 2. — G. S. T. β .
F. $\frac{9}{2}$ 62 i Göteborg. — F. Navigationslärare, R. W. O.
— Spanmålskatan 7.
- 20 VIKTOR HUGO EDLUND. 2. — h. 75. 3. — G. S. E. H.
F. $\frac{21}{8}$ 62 i Göteborg. — F. Bokbindare. — Drottninggat. 24.
- 21 GUSTAF MAGNUS BLIDBERG. 2. — v. 80. 6₂. — T. β .
F. $\frac{31}{5}$ 61 i Göteborg. — F. v. Pastor. — Drottninggat. 71.
- 22 GUSTAF FREDRIK SINANDER. 4. — h. 74. 4. — G. E.
F. $\frac{15}{12}$ 60 i Hvalinge, H. L. — F. Komminister. — Land-
dalagatan 6.
- † 23 JAKOB NATHANAEL LINDBLOM. 2. — h. 76. 4. — G. S. E.
F. $\frac{29}{9}$ 62 i Grundsund, B. L. — F. Kyrkoherde †. — Skol-
katan 9.
- 24 GUSTAF GOTTFRID GABRIEL ISBERG. 2. — h. 76. 3. — G.
S. E. H.
F. $\frac{28}{8}$ 63 i Ölmevalla, H. L. — F. Komminister. — Kungs-
katan 21.
- 25 DAVID ALBERT LAURELL. 2. — h. 77. 5. — G. S. E. H.
F. $\frac{27}{11}$ 62 i Skredsvik, B. L. — F. Prost. — Östergat. 30.
- 26 BENGT ALFRED NILSSON. 2. — h. 75. 4. — G. S. E.
F. $\frac{29}{9}$ 58 i Ullared, H. L. — F. Orgelbyggare. — Mel-
langatan 23.
- 27 JONAS LINDSKOG. 2. — h. 73. 2. — G. T. β .
F. $\frac{16}{12}$ 62 i Fritsla, E. L. — F. Kyrkoherde †. — Skol-
katan 9.

Reala Linien.

Klassföreståndare: Adj. E. V. CEDERVALL.

(Läsrummet N:o 13.)

- 1 JOHAN ALBERT HALLBERG. 2 — h. 76. 4. — S. T.
F. $\frac{14}{7}$ 61 i Göteborg. — F. Tullvaktmästare †. — Husar-
katan 11.
- 2 EMIL GABRIEL BERGSTRAND. 2. — h. 75. 3. — G. S. T.
F. $\frac{24}{3}$ 62 i Kongsbacka. — F. Garfverifabrikör. — 2:dra
Långkatan 7.
- 3 FREDRIK HARALD JAKOBSON. 2. — h. 73. 1. — G. S. T.
F. $\frac{1}{4}$ 63 i Göteborg. — F. Grosshandlare. — Haga Kyr-
kogata 8.
- 4 CLAES LENNART NILSON DAG. 2. — h. 77. 6₁. — T.
F. $\frac{21}{8}$ 63 i Lidköping. — F. Rektor. — Norra Alléga-
tan 5.

- 5 OTTO JOHAN GAUZZI. 2. — h. 73. 3. — G. T.
F. $\frac{29}{7}$ 61 i Göteborg. — F. Grosshandlare. — Kungsgatan 62.
- 6 THOR OLOF BERGER CHRYSANDER. 2. — h. 73. 2. — G. T.
F. $\frac{16}{3}$ 63 i Göteborg. — F. v. Häradshöfding. — Sillgatan 30.
- 7 CLAES HARRY MELLGREN. 2. — h. 78. 61. — G. S. T.
F. $\frac{23}{9}$ 61 i Göteborg. — F. Bagaremästare. — Majornas 2:dre rote 62.
- 8 GUSTAF ADOLF SUNDBERG. 2. — h. 74. 2. — G. T.
F. $\frac{5}{6}$ 63 i Göteborg. — F. Verkmästare. — Almedal.
- 9 CARL OSKAR NORELIUS. 2. — h. 75. 3. — G. S. T.
F. $\frac{28}{9}$ 61 på Oroust, B. L. — F. Folkskolelärare. — Kapunniergatan 15.
- 10 GUNNAR ENEROTH. 2. — h. 73. 2. — G. T.
F. $\frac{25}{9}$ 61 i Tössö på Dal. — F. Inspektor †. — 1:sta Långgatan 41, 42.
- 11 JOHAN FILIP ANDERSON. 2. — h. 77. 61. — G. T.
F. $\frac{16}{3}$ 61 i Nafverstad, B. L. — F. Landtbrukare †. — Öfra Magasinsgatan 12.

Sjette Klassen.

Öfra Afdelningen.

Latin-Linien.

Afd. A.

Klassföreståndare: Adj. B. G. GYLLENSTÉN.

(Läsrummet N:o 18.)

- 1 GUSTAF EMIL RODHE. 4. — h. 77. 61. — G.
F. $\frac{20}{8}$ 63 i Uddevalla. — F. Rektor †. — Kaserntorget 6.
- 2 AUGUST WERNER ENBLOM. 2. — h. 80. 62. — G.
F. $\frac{9}{7}$ 63 i Fässberg, G. L. — F. Skollärare. — Husargatan 40.
- 3 NILS MAGNUS LUNDBLAD. 2. — h. 79. 31. — G. S.
F. $\frac{18}{5}$ 61 i Uddevalla. — F. Torpare †. — Rosenlundsgatan 2 $\frac{1}{2}$ Litt. B.

Vid en närmare analys av elevernas födelseort konstateras att "fakturaskrivarna" i Göteborg utan tvekan helt var den dominerande yrkeskategorin bland elevernas fäder. Många elevers fäder var lantbrukare men gårdarna låg inte inom Göteborgs stad. Eleverna kom från hela västra Sverige och var alltså inackorderade i Göteborg under terminerna. Detsamma gällde för prästers barn, så många kyrkor fanns inte inom Göteborgs Stad att härbärgera alla dessa präster. Anledningen till att så många elever sökte sig till Göteborgs Högre Allmänna Läroverk var helt enkelt att det på den tiden inte fanns andra Högre Allmänna Läroverk i närområdet.

Med andra ord, rubrikens talesättet är inte helt taget ur luften!

Jag kan dock inte tänka mig att Axel Wennberg godkänt endast en kunskapskälla, det krävs minst en till. I G:a Hvitfeldtares arkiv finns åtskilliga skolkataloger. Femtio år fram i tiden har vi Göteborgs Högre Latinläroverks elevkatalog från höstterminen 1931. Också ett tidigare namn på Hvitfeldtska Gymnasiet. Även i den katalogen, i en särskild kolumn kan du läsa om fadernas yrke. Denna kolumn upphörde dock vid 1933 års utgivning.

Efter ännu en genomläsning av en skolkatalog vet jag vad 898 elevers fäder 1931 hade för yrke. "Fakturaskrivarna" dominerar som tidigare men fäder med yrken inom industrien, den offentliga sektorn och vården blir allt fler.

1. Inom handel och sjöfart

Exempel på titlar som försvunnit; *Ångbåtskommissionär, Sjöman, Båtkarl, Jernbärare och Pråmägare.*

Exempel på titlar som tillkommit; *Skeppsredare, Assuranstjänsteman, Fiskexportör, Bankdirektör, Bankkamrer, Kranförare och Bokhandlare.*

2. Inom lantbruk och kyrka

Här kan vi utläsa den radikala förändring som skett i och med att de Allmänna Läroverken blivit fler i västra Sverige. *Lantbrukare* och *prästers* barn går nu oftast i Läroverk nära bostadsorten och ej i Göteborg.

3. Inom den växande industriella sektorn

Exempel på titlar som försvunnit; *Korkskärare, Cigarr-makare, Månadstjenare och Kakelugns-makare.*

Exempel på titlar som tillkommit; *Bergsingenjör, Civilingenjör och Ingenjör.*

4. Inom den växande offentliga sektorn och vården.

Exempel på titlar som försvunnit har inte hittats men yrken inom dessa sektorer har ökat. I Göteborg finns det nu allt fler fäder med titlar som; *Hovrättsråd, Rådmän, Professor, Läkare, och Tandläkare.*

5. I denna katalog finns det också en mängd nya yrken i olika kategorier som tillkommit

Exempel på titlar; *Advokat, Arkitekt, Ombudsman, Spårvagnsförare, Konduktör, Postkontrollör, Trädgårdsmästare, Radiokommissarie, Hovjuvelerare, Hovfotograf och Fastighetsmäklare.*

N:o	N a m n	Deltager i undervisningen i	Deltager icke i undervisn. i	Född	Inskrivn	Term. i r.
Ring I.						
. Klassförest.: <i>Harald Hagendahl.</i>						
Träffas i hemmet månd. 11.15—11.45.						
(Läsrummet N:o 24)						
1	Amrovitz, Leif		kr. (s.) g.	1914	1931. I ³	1
2	Augustsson, Tore		(s.)	14	31. I ³	1
3	Bernander, H. G. Bertil		(s.)	14	24. 1	3
4	Blomstervall, Nils K. H.....		(s.)	14	31. I ³	1
5	Carlander, Magnus W.		(s.)	15	31. I ³	1
6	Eklund, Arne G. H.		(s.)	13	31. I ³	1
7	Erneman, Mats		(s.)	16	25.1	1
8	Fehn, Folke L.		(s.)	13	30. I ³	3
9	Hansson, K. Gunnar		(s.)	14	31. I ³	1
10	Herthelius, Lars.....		(s.)	13	v. 31. 6	1
11	Hässler, Ivar G. A.		(s.)	13	27. 3	1
12	Johansson, Bertil J. S.		(s.)	13	30. I ³	3
13	Johansson, F. Edvin		(s.)	14	31. I ³	1
14	Johansson, J. Hilding		(s.)	14	25. 1	1
15	Johansson, Tore S. A.		(s.)	15	31. I ³	1
16	Lagerstedt, N. Åke		(s.)	13	24. 1	1
17	Lindquist, Curt A. K.		(s.)	12	29. I ⁴	1
18	Lysén, Arne		(s.)	15	31. I ³	1
19	Nilsson, N. Gunnar M.		(s.)	15	31. I ³	1
20	Olausson, A. Lennart		(s.) g.	14	31. I ³	1
21	Olsson, Thorsten V.		(s.)	15	31. I ³	1
22	Paterson, Sixten A. A.		(s.)	15	31. I ³	1
23	Pershow, Carl O.		(s.)	15	31. I ³	1
24	Rutgerson, Tore S.		(s.)	14	30. I ³	3
25	Skoog, Agne S. A.		(s.)	15	31. I ³	1
26	Steen, Ivan N.		kr. (s.)	14	30. I ³	3
27	Uddenberg, Bengt A.		(s.)	14	31. I ³	1
28	Zandén, Arne J.		(s.)	15	30. I ³	3

Ordningsmän: Curt Lindquist och Agne Skoog.

N:o	Hemort	Födelseort	Fadern	Bostad
1	Göteborg	Göteborg	Skräddare	Nordenskiöldsgatan 15
2	Västerlanda, G. o. B. L.	Västerlanda	Murare	Kungsgatan 9 B
3	Göteborg	Göteborg	Handlande	Ljunggatan 1
4	»	Mellerud	Lokeldare	Danska Vägen 97
5	»	Borås	Major	Nya Varvet
6	»	Göteborg	Fastighetsäg.	Bondegatan 16
7	»	»	Handlande	Kungshöjdsgratan 11
8	»	»	Grosshandl. †	Teatergatan 21
9	»	»	Bokbindare †	Drottninggatan 30
10	Surte, Ä. L.	Ryssby, Kronob. L.	Folkskollärare	Surte
11	Göteborg	Bjurholm, Västerb. L.	Apotekare †	Västergatan 34
12	V. Frölunda, G. o. B. L.	Göteborg	Sjökapten	Längedrag
13	Västerlanda, G. o. B. L.	Rödbo, G. o. B. L.	Lantbrukare	Rödbo
14	Backa, G. o. B. L.	Backa, G. o. B. L.	Skomakare	Backa annexgård
15	Göteborg	Göteborg	Handlande	Älvsborgsgatan 34
16	»	Stockholm	Handelsres.	Kjellbergsgatan 8
17	»	Göteborg	Gymnastikdir	Fyradalersgatan 11
18	»	»	Folkskollärare	Härödsolan, Lundby
19	»	»	Ingenjör	Sten Sturegatan 16
20	»	»	Maskinist	Stockholmsgatan 40
21	Ale-Skövde, Ä. L.	Borgvattnet, Jämtl. L.	Kyrkoherde	Allmänna Vägen 29
22	Rolfsåker, H. L.	Göteborg	Arrendator	*Engelbrektsgratan 7
23	Lindberg, H. L.	Lindberg	Folkskollärare	*Molinsgatan 21
24	Gravarne, G. o. B. L.	Gravarne	Handlande	*Linnégatan 42
25	Göteborg	Göteborg	Bokbindare	Odinsgatan 22
26	»	»	Handlande	Böögatan 5
27	Varberg	Varberg	Läkare	*Daltorpsgratan 9
28	Kungsbacka	Katrineholm	f. d. Stationsinspek- tor	Kungsbacka

Thomas Thorild 1759 - 1808

Bengt Lidner 1757 - 1793

Talesättet "...i Göteborg skriver vi inte poesi..." anser jag håller enligt denna granskning av två gamla skolkataloger. Dock skall man inte glömma att de två stora poeterna och "Hvitfeldtarna" Bengt Lidner, född år 1757, och Thomas Torild, född år 1759, så vitt känt inte skrev några fakturor men en hel del annat!

Klas Borssén är en av föreningens duktiga revisorer med stark förankring i den Bohuslänska myllan och på västerhavet. Som årsbokens allt i allor ser Klas till att det blir klart skepp utan att det blir klart till drabbning...

På Coldin ordern ser han till att Bellmansrostat kaffe alltid serveras till Avec'en!

– Man är bara ung en gång. Längre fram i livet måste man hitta på en annan ursäkt.

– Nej, ge mej mina golfklubbor, frisk luft och en söt flicka till partner – så kan ni behålla luften och klubborna för er själva!

På spaning i Otid

De ljuva ungdomstunderna i Aulan med Vår Gud är oss en väldig borg, står i bjärt kontrast mot 2000-talets etablerade våld, krig och elände!

GILBERT HOLMSTRÖM

JAG SUGER ETT ögonblick på psalmens inledningsstrofer och glider i tanken sakta tillbaka till morgonbönen i Aulan på 50-talet. Så skönt att, efter en vansinnesspurt i sista sekund bli insläppt av Vaktis, få sjunka ner i bänken och bara slappna av omgiven av mäktigt orgelbrus. Vilken lycka! Ingen anmärkning för sen ankomst!

Andra Världskrigets skuggor ruvar fortfarande i bakgrunden som tomma kolsäckar utan innehåll. Frihetens toner kommer med jazzen från USA och engelska ersätter tyska som första främmande språk i undervisningen. Det gamla auktoritära skolsystemet finns kvar på papperet men har förlorat sin absoluta makt. Kommer att tänka på Den Vita Kobran, väktaren över Konungens skatt i Kiplings Djungelboken som, med av hög ålder förtvinade gifttänder, blivit helt ofarlig för sin omgivning.

1950 - talet är en blomstrande period av liberalisering med större manöverutrymme för egna kreativa initiativ och konstens frihet är okränkbar. Svenska folket har en stark framtidstro.

Morgonbönen försvinner efter hand men de 10 budordens värdegrund kommer undermedvetet följa studenterna från Hvitfeldtska ut i samhällslivet.

I dag har bilden av Folkhemmet krakelerat och Sverige sjunkit ned i ett tillstånd av pyrande kaos. Polismakten står handfallen inför gängskjutningarna. Tänker på Rumpnissarnas förtvylade skrik i Astrid Lindgrens film Ronja Rövardotter: *Vofför gör di på detta viset?*

Folkhemmet skulle bli paradiset på jorden, men kanske Laleh ger en möjlig förklaring till varför detta projekt misslyckats:

Ibland blir det fel fastän alla försökt göra rätt, ibland har alla gjort rätt men ändå blir det fel.

1968 studentrevolternas år, gör man misstaget att politisera kulturen och den akademiska världen, något som sett i backspegeln endast gynnat ett antal inblandade med rätt åsikter och bakgrund. Vill helt instämma med Evert Taube ur visan *Här är den sköna sommar* från Ballader i det blå 1948; *Och sanna mina ord, det är krig och politik som har fördärvat vår jord.*

Kan då dagens våldsspiral ha något samband med att Sverige anses vara världens mest sekulariserade land, där tro är något privat och lite pinsamt? Men vi gifter oss i kyrkan, firar kristna högtider och när livet är tungt ber vi utan att tveka till den Gud vi inte tror på!

Är denna dubbelhet ett resultat av att Arbetarrörelsen under hela 1900-talet systematiskt underminerat kristendomen, inte minst i politiserade kyrkoval? Är det inte litet skambelagt att öppet visa sin kristna tro i dagens Sverige?

Till ett land utan tro invandrar bland andra ett fåtal muslimska klaner med stark religiös tro. Det blir en häftig kulturkrock och de ortodoxa muslimerna ser med medlidande och förakt på de sekulariserade svenskarna som förvirrade verkar flyta omkring utan mål och mening med livet annat än pengar. Att integrera sig i ett sådant samhälle är inget att sträva efter och många förorter förvandlas sakta till homogena muslimska enklaver präglade av medeltida hederskultur.

Hur kunde våra politiker vara så naiva att tro att alla invandrare automatiskt skulle integrera sig och vilja bli som oss?

Statsministrar går - Hvitfeldtska består

LALEH:

*Kan man överhuvudtaget övertyga en annan
 människa om något annat än vad hon tror på?
 Att övertyga någon som inte vill bli övertygad
 är nästan helt omöjligt. Hopplöst!
 Argumenten räcker aldrig till.
 Något står i vägen - men vad?*

FOTNOT: Laleh Pourkarim, född 1982, sångare, producent, låtskrivare och skådespelare. Examen Hvitfeldtska 2001. Bifogade citat från Sommarprat i Sveriges Radio P1 16 aug 2020. Kan avlyssnas på SverigesRadio Play under rubriken Sommar & Vinter i P1.

Gilbert Holmström blev latinstudent 1955 och åkte sedan till Malmö för att studera på tandläkarhögskolan. Samtidigt utbildade han sig till en av våra främsta jazzsaxofonister, allt i det fördolda. Åter i Göteborg etablerade han sig som tandläkare och etablerad jazzmusiker, the rest is history.

På kunskapens väg - och till Amerika

Jag hade en fin skoltid. Min första lärare hade det lustfyllda namnet Bojan Himmelman. Hon var en blid, tålmodig ängel som ingöt läslust och upptäckarglädje hos en från början överaktiv och oregerlig sjuåring. En sträng men rättvis folkskollärare, Nils Westerberg, tog över i tredje och fjärde årets pojkklass i Källtorpsskolan. Jag fick bra betyg och kom in på Göteborgs anrika läroverk, Hvitfeldtska, hösten 1951.

JAN ELIASSON

JAG VAR DEN ende i vårt kvarter som kom in på Hvitfeldtska det året. Det var inte enbart populärt, motsättningarna mellan läroverks barn och folkskolebarn, ”siskor och böss” var starka. Jag fick ofta gömma min nya skolmossa i väskan på väg hem.

Den första tiden på Hvitfeldtska cyklade jag från Källtorp till skolan. Sedan flyttade familjen till en tvårummare i ett nybyggt hyreshus på Guldheden och jag kunde gå nedför backen genom Landala till skolan.

Jan Kenneth Eliasson från arbetarkvarteren i Källtorp blev väl mottagen på Hvitfeldtska. Kanske berodde det på att jag spelade fotboll och handboll ganska bra. Jag spelade ett tag i GAIS pojklag, till och med vid allsvenska förmatcher på Gamla Ullevi, och spelade handboll i Redbergslids juniorlag, ”de vita eleganterna”. Det skapade viss respekt även på Hvitfeldtska.

Men jag vill inte förneka den känsla av underlägsenhet jag trots allt kände under denna tid. Att räcka upp handen som 11 åring och begära sänkt terminsavgift kändes förödmjukande. Jag hade heller inte vare sig råd eller lust att köpa den populära engelska duffelrocken som mina kamrater hade. Det dröjde också innan jag gick med mina klasskamrater till Paleys eleganta konditori på Kungsporsavenyn

efter skolan på lördagar.

Jag var den ende som hade namnet Kenneth i klassen. Jan är mitt första namn men hemma och i Källtorp och senare i USA kallades jag Kenneth. I våra kvarter hade många av oss engelska eller amerikanska namn; Benny, Glenn, Kent, Tommy, Roger och Ronny. Jag frågade en gång pappa varför så många av oss hade namn från England eller USA. Pappa påminde mig först om att jag fötts i början av andra världskriget och efter nazisternas invasion av Norge och Danmark. ”Du ska vara glad att du inte heter Adolf.” Mamma hade en annan, mindre politisk, förklaring. ”Men kommer du inte ihåg hur mycket vi tyckte om de amerikanska filmerna på den tiden?”

Jan Eliasson tog studenten på Hvitfeldtska 1960

Hursomhelst var dessa namn ett tecken på klasstillhörighet. Det har beskrivits på ett finstämt och för mig berörande sätt av idéhistorikern Ronny Ambjörnsson i den självbiografiska boken *Mitt förnamn är Ronny*. Jag läste den i ett sträck, nästan furiöst, när den kom ut. Detta var ju min egen uppväxt. Han beskrev träffande känslan av varm gemenskap och stolthet över vårt ursprung men också av utanförskap och främlingskap inför världen utanför våra kvarter.

Jag fick en nära vän under min konfirmations-tid. Bengt Nilsson bodde på Guldheden nära Sahlgrenska sjukhuset, där hans pappa var hög chef. Vi höll ihop som ler och långhalm och betraktades som barn i huset av våra föräldrar. Det var med sorg jag såg Bengt lämna Göteborg för att börja på Solbacka Internat i Sörmland i 15-årsåldern.

När han kom hem över helgerna tillsammans med sina göteborgska studiekamrater bjöds jag med på deras fester i Örgrytevillor eller våningar i stan. Där träffade jag ungdomar från en helt annan samhällsklass. Bengt och hans Solbackavän Björn Paijkull såg till att jag blev väl mottagen och kände mig välkommen överallt. På en sådan fest träffade jag Anna Brunius, som snart blev min första flickvän. Hon och hennes syster Karin bjöd hem Bengt och mig till sina föräldrar, Greta och Sverker Brunius, i deras villa i Örgryte.

Den värme och generositet som familjen Brunius utstrålade blev för mig inspirerande och utvecklande. Pappan Sverker introducerade mig till segling och båtliv i Marstrand, mamma Greta till konsten. Göteborgsmålaren Olle Skagerfors var en av hennes favoriter vilket hon förde över på mig. Bengt och jag tillbringade helger på familjen Brunius säteri Hunnersta i Småland. Där lärde jag mig äta nässelsoppa och att som stadsbo känna skogens livgivande kraft under långa promenader.

Jag glömmer heller inte att Bengt och jag långseglade i en liten J10-båt, knappt 15 år gamla, från Stenungssund till Mollösund, Marstrand, Smögen, Florön och Fjällbacka. Vi kände oss som Sigfrid Siwertz Mälarpirater, när vi drog upp makrill i båten till middagsmat eller somnade i sovsäckarna på däck.

Hela livet har jag hållit kontakt med Bengt och Anna, alltmer medveten om hur mycket de betytt med sin vänskap och sitt stöd. Bengt och jag försökte göra om långseglingen men kom inte så långt. Han hälsade på oss i New York med sin son Björn. Kerstin och jag besökte familjen Brunius på Hunnersta och vi blev grannar med Anna och hennes familj på Marstrand några somrar. Anna drabbades av en allvarlig muskelsjukdom och lämnade livet alltför tidigt. Året innan hon dog hann vi ha en härlig kväll på Rondo på Liseberg vid en härlig föreställning med Tomas Ledin.

Kappad Långedraesjulle.

Skolarbetet på Hvitfeldtska gick bra, trots att jag en gång av en lärare orättvist beskylldes för fusk i matematik. Det blev chockartat och lämnade spår hos en 12-åring som av sina föräldrar präglats av hårda krav på sanning och ärlighet. Ett annat minne som aldrig lämnar mig är en lärare som i skolbespisningen tvingade mig att äta upp en portion makaronipudding av betongliknande konsistens. Värst och oförglömligt var när han inför mina kamrater sade: "Nu ska du äta upp, du som inte ens betalt för maten". Dåförtiden kostade skollunchen några kronor men några av oss fick gröna lappar som berättigade till fri lunch grundat på föräldrarnas inkomst. När jag senare i livet tänker på drivkrafter för rättvisa tror jag att händelser som denna betyder mer än ideologiska analyser.

Jag valde så småningom latinlinjen för mina gymnasiestudier. Jag var besatt av ord och språk och hade skickliga och inspirerande lärare.

Svenska språket och litteraturen var ett favoritämne men också engelska, tyska, franska, spanska och latin. Jag insåg senare hur privilegierad jag var på Hvitfeldtska och hur mycket jag har mina lärare och denna utbildning att tacka för. Samhällsintresset var ganska svagt bland gymnasisterna i början av min gymnasietid. Religion och filosofi var de ämnen som diskuterades mest, både innanför och utanför skolan. Ett tag var jag vice ordförande i Kristliga gymnasistförbundet (KGF) i Göteborg. Flera av mina klasskamrater blev präster. En av dem, Arvid Hellström, blev sedermera biskop i Växjö, en annan, Bengt Inghammar, blev domprost i Göteborg och en tredje, Anders Westerberg, radikal studentpräst i Lund. Mitt religiösa intresse hade väckts av min konfirmationspräst, Per-Olof Sjögren, som så småningom blev domprost i Göteborg. Han var djupt engagerad i tros- och livsåskådningsfrågor i just den fas av mitt liv då jag var som mest mottaglig och sökande.

Men till slut trängde omvärlden in även i Hvitfeldtskas klassrum och korridorer. 1956 inträffade Suezkrisen och den sovjetiska inmarschen i Ungern. Båda dessa händelser diskuterades också hemma vid köksbordet. Detta blev för mig något av en vändpunkt och ett uppvaknande. Jag hade visserligen som 12-13-åring läst om Koreakriget men denna gång var jag äldre och det som hände i Mellanöstern och Ungern rörde en nerv hos mig. Det handlade antagligen om en reaktion mot våld och övermakt, stormaktsspel och förtryck av frihetslängtan.

Jag läste därefter alltmer om internationell politik och världens tillstånd. Jag lyssnade så mycket jag kunde tillsammans med pappa på nyheterna på radio, tv fanns ännu inte. Jag ändrade min anmälan att läsa klassisk grekiska till spanska i tredje ring. Jag övertalade också pappa och mamma att gå med på ett avbrott på Hvitfeldtska så att jag skulle kunna söka ett

stipendium för ett års studier på High School i USA. Mamma var orolig och tveksam men pappa tyckte det var bra att jag ville se världen. Han ville kanske också att jag sekulariserades i USA efter tiden med kyrkoherde Sjögren och Kristliga gymnasistförbundet.

Jag fick stipendiet från American Field Service (AFS) tillsammans med ett tiotal andra gymnasister från Västsverige. Vi fick inte välja delstater eller familjer i USA. AFS gjorde fördelningen och jag hamnade hos familjen Hebble i Decatur, Indiana. Det var ett stort steg att lämna Göteborg och gymnasie-studierna på 1950-talet. Det blev ett äventyr och en avgörande tid för mitt internationella vägval.

Göteborgs-Posten uppmärksammade när vi USA-stipendiater från Göteborg tog tåget mot Rotterdam i slutet av juli 1957. På perrongen vinkade släkten av mig; mina föräldrar, min bror och mina farföräldrar, mamma var rörd och tårfull. I Rotterdam gick vi ombord på M/S Arosa Sky, en nedgången atlantångare ägd

av Holland America Line. Den förliste för övrigt några år senare i Syd kinesiska sjön.

Jan Eliasson, skolas idag mest kände elev har nu gjort ett efterlängtat nedslag i Årsboken. Han är en svensk diplomat och politiker. Han var ordförande i FN:s generalförsamling 2005–2006 och Sveriges utrikesminister mellan 24 april och 6 oktober 2006. Han var vice generalsekreterare för FN 2012–2016.

Från skoluppsats till projektresor med Hope in Action.

I treåriga realskolans första klass HT 1959 fick vi Carl Garaguly som modersmållärare och klassföreståndare. Han var en mycket engagerad lärare, ibland "lite intensiv" till humöret, men oftast vänligt aktiv och drivande i skolgossarnas utveckling.

EDDY HOLMGREN

VI HVITFELDTARE HADE ju med jämna mellanrum "aulaskrivningar", halvdag eller heldag. Bland alla mer eller mindre minnesvärda skrivningar, vill jag i detta sammanhang nämna en uppsatsskrivning under realskoletiden, då "Garran" bland annat givet ämnet: "Min faders yrke". (Aldrig gavs ämnet "Min moders yrke", såvitt jag kan minnas, men det är måhända en annan historia. Min mor var för övrigt "affärsidkare" med egen manufaktur- och kortvaruaffär, som omnämnes i brevet nedan.)

Hur som helst så tyckte jag uppenbarligen, måhända lite naivt eftersom det visade sig att jag var den ende i klassen som valt detta ämne, att min sällan hemmavarande far hade ett yrke som kunde skrivas uppsats om. Min far, Karl Stefanus Holmgren, född 1913 på Gullholmen i Bohuslän, hade gått den långa vägen i handelsflottan från mässuppassare ("mässkalle") i Broströmsfartyg 1931 i sydostasiatisk fart, till sjöbefäl och ekonomiföreståndare i Transatlantic under 1950-talet och framåt.

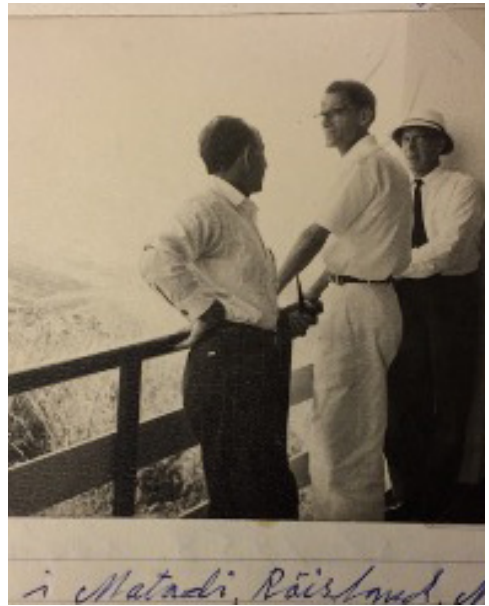
Vid tiden för uppsatsskrivningen "gick han på Västafrika", dvs fartygen gick i rutter om ca tre månader mellan Sverige/Nordeuropa och afrikanska västkusten uppifrån Senegal och Sierra Leone ner till Belgiska Kongo och portugisiska Angola. I Kongo gick de från atlantkusten långt upp i den magnifika Kong-

ofloden, bl a till Matadi.

Denna tidsperiod var ju världshistoriskt mycket intressant, eftersom den sammanföll med Belgiska Kongo och många andra afrikanska länders frigörelse från europeisk kolonisation.

Från Missionsstationen i Matadi, Belgiska Kongo 1960. Författarens far med medarbetare och svensk missionär.

I familjealbumet finns fotografier daterade 1960 där far och några andra ur besättningen besöker den svenska missionsstationen i Matadi och den med tropikhatt försedde svenske missionären Johan Hedlund utsänd från Dalarna. Bildtexterna anger: "...på missionsstationen i Matadi Belgiska Congo".

Bilderna bör alltså vara tagna före 30 juni 1960, eftersom då ströks namnet "Belgiska Kongo", sedan Patrice Lumumba tillträtt som det fria Kongos förste premiärminister. Tiden därefter blev som bekant synnerligen turbulent och våldsam med bl a Lumumbas död redan i januari 1961 och Dag Hammarskjölds död i flygolyckan i september 1961 under medlingsuppdraget för FN.

Eftersom min far "var till sjöss" under min utbildningstid, så fick vi upprätthålla vår nära kontakt genom regelbunden brevväxling. Detta var ju långt före den digitala eran. Efter min fars död år 2001 kom min mor med en kartong med ett 80-tal av mina brev, som hon hittat väl omhändertagna bland hans efterlämnade saker. Att öppna dessa brev, skrivna på prassligt och tunt flygpostpapper, flera decennier eller ett halvsekel efter att de skrevs är som att förflytta sig tillbaka till skoltiden och läroverksgossen Eddy, som lite lillgammalt lämnade utförliga beskrivningar av skola och vardagsliv hemma i Sverige.

Ett av dessa brev, från en ganska berörd 15-åring (som nyss fått moped) kan i sammanhanget vara intressant att citera:

Ur brev 1961-09-26 till "M/S Vikaren", Luanda, Port. West Africa (dvs Luanda i Portugisiska Västafrika, nuvarande Angola.)

"I skolan går det bara bra. Jag hade Ab på första uppsatsen, på första engelskastilen och det är även preliminärt resultat på första tyskaprovet. Den 5:e oktober skriver vi matematik och vi får hoppas på det bästa.

Till fredag blir det kanske lov också, på grund av Dag Hammarskjölds begravning. Skolöverstyrelsen har beslutat att skolorna på så sätt ska hedra hans minne om det är möjligt för läsordningen vill säga. Hvitfeldtska tror jag allt kan gå med på detta. Dessutom har det påbjudits en tyst minut på fredag kl 18 över hela landet. Den dagen han dog kom jag körande hem från skolan och rätt som det var fick jag se en löpsedel att Dag Hammarskjölds plan hade störtat? Jag rusade in och köpte tidningen, men där stod bara att planet var försvunnet och att man befarade det värsta.

När jag så kom till affären och mamma och jag satt och åt så tystnade musiken i radion och en extra nyhetsuppläsning annonserades. Så kom meddelandet om att man fått iltegram från Ndola innehållande tre ord. "Hammarskjöld har omkommit". Jag bara stelnade till och satt en lång stund. Ofattbart det är inte möjligt, hur ska detta gå? var min första tanke. En stund senare fick man mera detaljerade upplysningar om störtning, en överlevande osv. I radion lades programmet om och sorgemusik spelades. Sedan lästes meddelandet upp med jämna mellanrum och varje gång hajade man till.

I T.V. ströks nöjesprogrammen. Extra långt Aktuellt fick man istället se helt ägnat åt Hammarskjöld. Tage Erlander m fl talade och kungen påbjöd landsorg. Följande dag halades flaggan på Slottet till halv stång liksom alla andra flaggor i landet. I skolorna hölls minnesstunder på morgonbönen osv. osv. Även i Norge Danmark m fl länder beordrades alla flaggor på halv stång liksom i Afrika USA osv.

Kort sagt. Hela världen sörjde. Nu har ju tyvärr den ende överlevnaden också omkommit på grund av sina skador, men han hann ändå lämna en del uppgifter. Sabotage har man dock till 99% uteslutit, men man vet aldrig.

Du kan ju skriva och berätta vad sägs där nere. Allt kommer ju inte fram officiellt som du förstår. Men nog ordat om det." /.../

Nu åter till realskolan och uppsatsen som Carl Garaguly tydligen uppskattade. Mitt tydliga

minne är att han vänligt och intresserat ofta återkom till denna "unika" prestation (jag var ju den ende som valde detta ämne). När "Garran" vaktade i aulan under våra senare skrivningar, så gick han omkring utmed bänkraderna, men stannade ibland vid min plats och frågade viskande "hur är det med din far nuförtiden?", "har han varit hemma nyss?", "det är väl mycket spännande som händer där nere?" Jag själv svarade förstås artigt, men kände mig också både sedd och uppskattad, nog så viktigt för en ung person, som var den förste i sin familj som fått börja på läroverk!

Historien om Carl Garaguly och uppsatsen inledde mitt kåseri vid Gamla Hvitfeldtares årsmöte våren 2023.

Vi gjorde sedan ett hopp ca 45 år framåt i tiden då min gode vän och gymnasiekamrat Lasse Löfvenholm (Hvitfeldtare, luftvärnsofficer, sedermera egenföretagare och lärare) omkring år 2005 hörde av sig om en styrelseplats i den lilla svenska organisation, som sedan växt till Hope in Action/Sverige och som nu har omfattande verksamhet med flera lokala partners i östra de-

len av Demokratiska Republiken Kongo (DR Kongo, tidigare Belgiska Kongo).

Enligt Lasse skulle det handla om volontärarbete någon timma i månaden... Jo, jo, sanningen att säga blev det väl efter pensioneringen snarare volontärarbete upp mot halvtid med posten som ordförande och kontaktperson mot Sida och dess förmedlingsorgan ForumSyd, numera ForumCiv.

Men, en mycket givande sysselsättning i en verksamhet som medfört kontakter med engagerade människor i Västsverige, med i sin tur långvariga och djupa kontakter med kongoleser sedan många decennier tillbaka. En av våra svenska projektledare är född och uppvuxen i östra Kongo av svenska missionärsparet Andersson.

Jag har själv också haft förmånen att under senaste decenniet fått möta hundratals fantastiska kongoleser, alltifrån välutbildade män och kvinnor till helt utbildade unga vuxna, som ständigt fått fly undan konflikterna senaste decennierna och ej kunnat gå i någon skola.

På besök vid Hope in Action's lokalkontor i Goma.

Kivuprovinserna i östra Kongo gränsar mot Rwanda och Burundi, ligger vid ekvatorn, men ca 1.500 meter över atlantkustens hav med ett härligt klimat och synnerligen bördig mark på paradisiskt vackert grönskande kullar. Kivusjön ligger i vulkanområdet "the African rift", där afrikanska kontinenten långsamt drivs isär. I norra delen ligger provinshuvudstaden Goma med vårt Kyesherosjukhus och i södra delen ligger Bukavu med det kända Panziskhuset med fredspristagaren dr Mukwege som chef.

Samtidigt som landskapet, växtligheten och vädret är paradisiskt så är livet för många av människorna helvetiskt sedan många år bl a pga alla rikedomar, inkl ytminerale som behövs till allas vår elektronik, vilka har kommit att kallas "konfliktminerale". Olika väpnade grupper, mer eller mindre löst organiserade, tar för sig i regionen och förhärjar samhällen med överfall, våldtäkter och dödande. Trots stor FN-insats så är det svårt att freda de människor och familjer som önskar leva sitt liv i lugn och ro. Situationens komplexitet är svår att förstå och har rötter både i historiska stormaktskonflikter och i moderna industrins råvarubehov. President Obama sammanfattade med orden: "The conflicts in Congo have many fathers and many layers."

DR Kongo är ett land lika stort som hela Väst-europa och med fullkomligt enorma tillgångar. Vid en av mina projektresor, med anledning av Sidafinansierat projekt för kvinnor i jordbruksbygderna, fick jag mina "15 minutes of fame", då man arrangerat audiens hos viceguvernören i Nord-Kivus provinshuvudstad Goma. Denne mycket seriöse man tackade oss på utmärkt engelska (officiella språket är annars franska sedan belgientiden, eller swahili) för våra insatser i hans provins och tog sedan fram ett A4-papper och ritade två stora cirklar. Han pekade först på ena cirkeln och sa: "This is one of the richest countries on earth! We have plenty of everything; gold, diamonds, copper, cobalt, surface minerals, oil, water power and agriculture." Sedan pekade han på den andra cirkeln och sa: "This is one of the poorest populations on earth, the Congolese people." Till sist pekade han, vänligt men bestämt, på mig och sa: "And You, Mr Holmgren, and your organisation and your people have to help us to bridge over the gap with non-corrupt economical systems and non-corrupt banking systems!" En ganska stor uppgift att få sig tilldelad, kan man tycka. Men, vi gör så gott vi kan i det lilla.

Under kåseriet beskrevs lyckade satsningar under flera år, baserat på vatten, sol, kaffe och bönor. Hope in Action/Se organiserar tillsammans med lokala, väletablerade och

Kvinnogrupp presenterar sig vid stort möte i Goma.

Grönskande landsbygd i Nord-Kivu med provinshuvudstaden Goma i fjärran.

av oss väl kända organisationer utbildning av stora grupper av kvinnor i jordbrukssamhällena, som har en enorm potential vad gäller jordbruket. Parallellt med utbildning av agronom, sker samtidig utbildning i kvinnors rättigheter, familjerätt, ekonomi och småföretagsamhet. Många av deltagarna rekryteras från lokalsamhällena utanför stora städerna och från rehabcentra, som kvinnorna fått fly till efter övergrepp. Många tusen kvinnor har deltagit, bildat samverkansgrupper och därefter kunnat förbättra sin och familjens socioekonomiska situation.

Ett räkneexempel ur verkligheten är, att med viss förändring av markberedningen, viss förändring i val av grödor och växelbruk enligt agronomens råd (och utan kemikalier, som man inte ens har råd med) så uppnås ganska omgående en dubbel skörd (dvs det finns ett

”production gap” man tämligen enkelt kan fylla upp).

Om man därefter går samman i en grupp på 30-40 personer och skaffar ett litet magasin inne vid stora marknaden och samarrangerar transport, så får man dubbel betalning för skörden. Dvs dubbel skörd och dubbel betalning innebär en fyrfaldigt ökad inkomst (visserligen från mycket låga nivåer).

Sekundärt kommer detta en familj på i genomsnitt 5-6 personer till godo (”sekundära beneficiärer”), vilket innebär att man kan vaccinera barnen, sända även flickorna till skolan och man kan köpa mer utsäde och satsa på smådjurshållning, systugor eller tvåttillverkning, som exempel.

Detta är ”hjälp till självhjälp” i sin bästa form.

Samtidigt får kvinnorna betydligt förbättrad situation och förbättrat anseende i familjen och samhället, vilket såväl deltagande kvinnor som män vittnat om i rapporter och vid våra personliga besök på plats. Det är mycket upp-lyftande att få känna den enorma entusiasmen hos deltagarna, att få se stoltheten då de visar upp sina nybyggda små hus med regnsäkrat tak av korrugerad plåt eller sina nyinköpta smågrisar och getter.

Och barnen i byarna tycks vilja en sak och det är att få råd till enkel skoluniform, byxa/kjol och skjorta/blus i skolans färger, så att de kan få börja i skolan! Att få gå i skolan, även om man får sitta på en sten på skolhusets jordgolv och skriva i sin lilla räknebok, tycks vara en ynnest.

En liten kille i en av byarna försökte till och med "bluffa oss" om sin skolgång, då vår guide frågade honom på swahili varför han inte var i skolan längre bort i byn den vardagen. Han svarade att han "hade skollov just idag", men kompisen knuffade honom i sidan och sa, att "nu försöker du luras, du går ju inte ens i skolan!"

Hope in Action/Sverige med sin systerorganisation Hope in Action/DR Congo jobbar i det lilla vidare med projekt som skall leda till varaktigt förbättring för familjerna och till att alla barns vilja att utbilda sig skall kunna gå i uppfyllelse. Vi jobbar i liten skala men visar tålmodigt "det goda exemplet" för större, internationella organisationer och för de styrande i projektregionen. Det går att verkställa projekt med många faser över lång tid, även om situationen i regionen är mycket komplicerad.

Ljuspunkterna är att det, trots allt elände på jorden, finns många goda krafter som drar i rätt riktning tillsammans. Förhoppningsvis skall de små, goda exemplen kunna skalas upp till att gälla stora delar av lokalsamhället och småningom hela regioner.

Och nog kan man väl få tro att Carl Garaguly, vår käre "Garran", sitter i sin himmel och småler över att realskolegossen, som satt i aulan och skrev uppsats om sin far och händelserna ute i stora världen, så småningom själv kom iväg till Kongo och försökte vara "benevolent", göra det goda.

Eddy Holmgren tog studenten på Hvitfeldska 1965 i RIV4b, sedan läkare, med Dr, neurokirurg, företagsläkare och internationellt engagerad som tidigare ordförande och numera senior rådgivare i Hope in Action. Samt sångare och ordförande i Lodolakören.

– Den som skrattar sist skrattar kanske bäst, men den som skrattar först är det i alla fall roligare att berätta historier för.

Film noir och Riddarfalken från Malta

Först: skarpa skuggor, långa skuggor, mörka hörn, ansikten i dunkel, siluetter, cigaretter, hattar, pistoler, regnvåta gator, dimma, rök, kostymer, klänningar, läppstift, frisyrer, trappor, korridorer, speglar, öppna bilar, slingrande vägar, branta stup, Los Angeles och San Francisco.

CLAS REIT

Sedan: mord, stöld, svek, korruption, cynism, fatalism, moraliskt förfall och alltings totala meningslöshet. Och: människor som känner sig *Caged*, *Caught* eller *Cornered*, färdas längs *Nightmare Alley*, *Thieves' Highway* eller *Mystery Street*, som är *Born to Be Bad* eller *Born to Kill*, fruktar vad som ska komma *Out of the Past* eller finns i *The Dark Corner*, lyssnar till *Cry of the City* och slukas av *The Asphalt Jungle* i *The Dark City*.

Film noir tog ett stryptag om halsen, öppnade ådror och visade upp sår i det amerikanska samhället under en sällsamt kreativ period i filmhistorien. I en viss mening kan man kanske betrakta film noir som själva filmkonstens själ. Den gräver djupt i individens och samhällets skuggsidor och genereras av de mörka erotiska och aggressiva drifter, som normalt hålls inom drömmens och fantasins ramar. Psykologiska effekter av den stora depressionen på trettioalet och andra världskriget ligger i den samhälleliga bakgrunden och Bruce Crowther menar i *Film Noir* (1988) att filmerna:

... exposed an inner core of darkness in American society ... disillusion set in and, more significantly for both the American people and for Hollywood film-makers, fear turned into paranoia. It was during these post-war years that most of the classic films noir were made.

Film noir och roman noir punkterade den amerikanska drömmen om framgång, frihet och lycka och Thomas Hibbs (2008) skriver:

Noir is certainly a counter to the optimistic, progressive vision of post-war America. Subverting the rationality of the pursuit of happiness, noir turns the American dream into a nightmare.

”Film noir” började i någon mening sin existens sommaren 1946 i Paris. Amerikansk film kunde, på grund av kriget, för första gången på flera år åter ses på stadens biografier. Där visades bland andra John Hustons film *The Maltese Falcon*, Otto Premingers *Laura*, Edward Dmytryk's *Murder, My Sweet*, Billy Wilders *Double Indemnity* och Fritz Langs *The Woman in the Window*. Några franska kritiker menade att dessa filmer hade likheter, gemensamma drag, som gjorde att de kunde föras samman. De var filmer om brott och brottslingar, oftast utspelade i en urban miljö; monokromt foto i nedtonad belysning med starka kontraster och klärobskyr; pessimistiska berättelser i en atmosfär av ensamhet, cynism och fatalism; plågade, alienerade hjältar fångade i det förflutna eller snärjda i någon kvinnas garn. En *femme fatale* eller *l'amour fou*, den galna kärleken, var ofta drivkraften bakom hjältens handlingar.

Film noir kan knappast betraktas som en genre à la western-, musikal-, skräck- eller gangsterfilmer. Snarare kan alla typer av filmer ha drag av noir och vara del i den kanon som vuxit fram. ”Film noir” är ett flyende begrepp. Ingen har riktigt lyckats ta fram en allmänt accepterad definition. En orsak till problemet är förstås att termen retroaktivt har placerats ut som etikett på ett antal filmer. När dessa producerades hade filmmakarna ingen aning om att de höll på med film noir.

Inledningsvis såg kritiker film noir som ett helt amerikanskt fenomen, som inleddes med *The Maltese Falcon* (1941), nådde zenit under efterkrigstiden (1945 -53) och tog slut i och

med Orson Welles *Touch of Evil* (1958). Hemvändande soldater kom till ett samhälle man inte kände igen. Många kvinnor hade tagit deras plats i arbetslivet och ett stort antal filmer i noirserien handlar just om en hotad maskulinitet. Många arbetare förväntade sig också att kriget skulle resultera i ett bättre och mer jämlikt samhälle. Istället kom lönesänkningar och arbetslöshet. Republikanska politiker gjorde allt för att skjuta Franklin D. Roosevelts löfte om en "New Deal" i sank. Strejkerna ökade dramatiskt i antal. Kongressens utskott för oamerikansk verksamhet började en febril jakt på kommunister. Film noir svarade med att till övervägande del hämta sina hjältar från arbetarklassen. En del manusförfattare och regissörer lyckades också (trots en omfattande censur) smyga in kritik mot kapitalismen och synliggöra klasskampen. Hundratals filmarbetare klassades som kommunister, svartlistades och kunde inte arbeta i USA längre. Ett mindre antal emigrerade till Europa och kunde fortsätta sin verksamhet där. Kopplingen till Europa var påtaglig under den klassiska noirperioden. Många av de mest framstående regissörerna, manusförfattarna och fotograferna var européer som flytt undan nazismen. Den visuella estetiken hade sina rötter i den tyska expressionistiska tjugotalsfilmen.

Källor till film noir

Den kanske mest uppenbara källan är den amerikanska hårdkokta romanen. Flera av de första filmerna som kom till Paris var baserade på verk av Dashiell Hammett (*The Maltese Falcon*), Raymond Chandler (*Murder My Sweet*), James Cain (*Double Indemnity*) och Vera Caspary (*Laura*). Kanske är Hammett störst av noirförfattarna. Ikonen. Raymond Chandler hyllade honom och skrev: "Hammett took murder out of the Venetian vase and dropped it into the alley." Hammetts kreativa låga brann starkt, men inte så länge. På några få år skapar han större delen av sitt litterära universum med fem romaner, från *Red Harvest*

(1929) till *The Thin Man* (1934). Sedan är det tyst. I tjugosex år. Till han dör.

Hammetts mest lyckade skapelse är privatdetektiven Sam Spade. Han gör entré i romanen *The Maltese Falcon* (1930) och är lång som Hammett och beträffande utseendet så kan det beskrivas som "rather pleasantly like a blond satan." Precis som Dashiell Samuel Hammett rullar också Spade sina cigaretter och de har samma förnamn. Spade är så hårdkokt som man bara kan bli. Han är skrupellös och utan några direkta moraliska skyldigheter mot vare sig vänner, poliser, institutioner eller kunder. Likt Hammett är han en utpräglad nihilist. Han känner inga hinder för att ligga med sina klienter eller med sin kompanjons fru. In på Spades kontor kommer miss Wonderly:

She was tall and pliantly slender, without angularity anywhere. Her body was erect and high-breasted, her legs long, her hands and feet narrow. She wore two shades of blue that had been selected because of her eyes. The hair curling from under her blue hat was darkly red, her full lips more brightly red. White teeth glistened in the crescent her timid smile made.

Spades möte med miss Wonderly, eller Brigid O'Shaughnessy som hon visar sig egentligen heta, involverar honom i ett antal människors skoningslösa jakt på en juvelprydd statyett av en falk. Där finns Floyd Thursby, Joel Cairo, Caspar Gutman och Wilmer Cook, och där finns bedrägeri, dubbelspel och falskhet. Ingenting är heligt i försöken att lägga händerna på falken. När Spade vid något tillfälle är tveksam till om han fortsättningsvis vill ha Brigid som klient undrar hon: "Can I buy you with my body?" Sam svarar att han ska tänka på saken. Efter många turer och tre mord visar det sig att falken är en förfalskning. Allt har varit förgäves.

John Hustons *The Maltese Falcon*

The Maltese Falcon (svensk titel: *Riddarfalken från Malta*) är John Hustons första film som regissör. Han har kontrakt med Warner Bros men har tidigare varit aktiv uteslutande på manuskriptsidan, med produktioner som *Jezebel* (1938), *The Amazing Dr. Clitterhouse* (1938) och *High Sierra* (1941). I kontraktet har Huston emellertid inskrivet att han också ska få regissera en film och när Jack Warner frågar vad han vill göra svarar Huston: *The Maltese Falcon!* Svaret passar Warner perfekt. Man köpte filmrättigheterna för tio år sedan och har redan spelat in två varianter. De ekonomiska riskerna är små. Huston får klartecken och han beslutar sig för att skriva manuskriptet själv. Precis som när han arbetade med *High Sierra* är Huston trogen originalet. Han minns:

I attempted to transpose Hammett's highly individual style into camera terms with sharp photography, geographically exact camera movements. The book was told entirely from the standpoint of Sam Spade, and so too is the picture, with Spade in every scene except the murder of his partner. The audience knows no more or no less than he does. All the other characters are introduced only as they meet Spade.

Huston skriver manuskriptet på tre veckor. Filmen budgeteras för 381.000 dollar och 36 inspelningsdagar. På Jack Warners lista över tänkbara skådespelare för rollen som Sam Spade står George Raft överst. Raft avböjer. Han anser att filmen inte är intressant och han vill inte arbeta med en oerfaren regissör (Raft skulle senare också tacka nej till rollen som Rick i *Casablanca*). Huston blir nöjd. Han har hela

Astor och Bogart på Spades kontor i filmens inledning

tiden föreställt sig Humphrey Bogart i rollen som den cyniske, hårdkokte detektiven, som lever i en oglamorös, amoralisk värld och sätter sitt liv på spel för tjugofem dollar om dagen plus omkostnader. Bogart tar med sig sin egen garderob till inspelningen: en dubbelknäppt kritstrecsrandig blå kostym och en enkelknäppt grå.

För rollen som Brigid O'Shaughnessy väljs Mary Astor. Vid tillfället är hennes liv en stor röra med kärleksaffärer, skilsmässa, depression och självmordsförsök. Hennes dagbok, med en uppsjö av intima detaljer, har kommit i orätta händer och hamnat i tidningarna. Hon accepterar i alla fall rollen som Brigid och menar: "She's attractive, charming, appealing, feminine and helpless and a complete liar and murderess. What more could anyone want to play?" För de andra huvudrollerna får man Peter Lorre till att spela Joel Cairo och Sidney Greenstreet att göra Kasper Gutman. *Falcon* är den sextioettårige, hundrafyrtio kilo tunge, brittiske Broadwayveteranen Greenstreets första filmroll. Lorre, Greenstreet och Bogart skulle snart spela tillsammans igen, då i *Casablanca* (Michael Curtiz, 1942). Huston ger också sin far, Walter, en liten roll som kapten Jacobi, vilken i slutet av filmen kommer med den inslagna falcken till Spades kontor och där efter faller död ner.

Huston har tillbringat långa tider i London och Paris och är starkt påverkad av europeisk film, som *Pépé le Moko* (Julien Duvivier, 1937) och *Le Quai des brumes* (Marcel Carné, 1938). I *Falcon* blandar han element från den franska "poetiska realismen" med den stämning som finns i amerikanska föregångare, som *Stranger on the Third Floor* (Boris Ingster, 1940). Huston planerar varje sekund av *Falcon*, tecknar scenerna på skissblock med inritade kamerapositioner, bildvinklar och ljussättning. Fotografen, Arthur Edeson, använder ofta 21 mm vidvinkel för att få långt skärpedjup. Med ka-

meran i en låg position blir resultatet ibland groteskt komiskt, som när Cairo stryker med sin flotta käpp mot läpparna, när Wilmer Cooks (Elisha Cook Jr, birollernas okrönte konung) psykotiska ögon fylls med tårar och när Gutmans hotande ansikte blir synligt strax ovanför hans rejäla mage. Huston väljer bort den ordinarie studiobelysningen och använder det naturliga ljuset så snart det är möjligt. Med det lyckas han skapa en känsla av rå realism och interiörerna där filmen utspelas (hotellrum, Spades kontor och lägenhet) blir klaustrofobiska. Huston spelar in scenerna i ordning, vilket gör att skådespelarna får en bra känsla för historiens och sina rollers utveckling.

Filmen blir epokgörande på flera sätt. Den variant av privatdetektiv, som Huston mejslar fram tillsammans med Bogart: en tuff, cynisk, cigarettökande ensamvarg, med en dold, men stark, moral blir en ikonisk modell för amerikansk film noir. Bogarts tolkning av Spade blir till en "larger-than-life"-föreställning och han ger Spade större psykologiskt djup än vad Hammett gjorde i romanen.

Hustons manuskript består till stor del av dialog hämtad direkt från Hammett. Han lyfter fram Spades rustika, tuffa, arbetarklasspråk. Broe (2009) ser tydliga klassmotsättningar i *Falcon*, dels genom Spades attityd till pengar (han propsar konstant på att få betalt), dels genom Spades direkta språk (i motsats till hans överklassantagonisters mer ordrika, omständliga, förstådda), dels genom Spades animositet visavi polisen och lagens företrädare (han blir ju till och med själv misstänkt för mord).

Filmen börjar på Spade and Archers kontor i San Francisco. Namnen är målade på fönster-rutan och bokstäverna reflekteras på golvet likt texten på en gravsten. En föraning om vad som komma skall. I nästa scen skjuts Miles Archer till döds. Mordet på Miles blir en moralisk drivkraft för Spade:

When your partner is killed you're supposed to do something about it. Anything else would be bad for business, bad all around, bad for all private detectives everywhere.

Den hårdkokte detektiven skiljer sig i väsentliga avseenden från den klassiske. Sherlock Holmes, Lord Peter Wimsey och de andra blir anlitade för att lösa ett problem i kraft av sin överlägsna observations- och slutledningsförmåga. De kommer ofta från en överklass, gör sitt jobb, vanligen emotionellt oengagerat, och när uppdraget fullgjorts är problemet borta och världen återställd. Spades situation är anorlunda. Bland annat kan han faktiskt inte helt lita på sin klient. När Brigid presenterar sin historia på Sams kontor är han tveksam till sanningshalten, men hon betalar bra. "I didn't believe you. But I did believe the two hundred dollars!", säger han senare. Där den klassiske detektiven enbart arbetar med förnuft måste Spade också involvera sina egna känslor för att fatta rätt beslut. Det finns alltid en risk att bli förd bakom ljuset och dödad, som Archer blir när han tror sig gå för att skugga Thursby, men istället blir skjuten av Brigid. Det är inför sådana möjliga situationer som hårdhet och cynism lönar sig. När det gäller just Brigid förändras Sams relation till henne för varje möte. Hon ljuger oupphörligt och ändrar kontinuerligt sin historia men Sam blir allt mer känslomässigt involverad. När han vid deras tredje möte lutar sig över Brigid och kysser henne låter Huston kameran panorera bort till ett öppet fönster. Gardinen fladdrar i vinden. En subtil metafor för att de älskar med varandra. Censuren tillåter inte några sängkammerscener, framför allt inte om parterna i

akten är ogifta. Deras relation har nu förändrats. Brigid är inte längre enbart en klient, hon är också föremål för hans kärlek. Situationen blir ännu mer problematisk när det går upp för Spade att Brigid mördat Miles. Det blir en kamp mellan förnuft och känsla. I filmens sista scen konfronterar han sina känslor och säger att han förmodligen älskar henne och hon förmodligen honom och möjligen skulle han kunna sätta dit någon annan för mordet, men:

I have no earthly reason to think I can trust you, and if I do this and get away with it you'll have something on me that you can use on me whenever you want to. Since I've got something on you I couldn't be sure you wouldn't put a hole in me sometime.

Falcon är en film om girighet. Huvudpersonerna är beredda att döda för att komma över den juvelprydda statyetten. Även Spade faller för frestelsen, som när kapten Jacobi oväntat vacklar in genom dörren till Spades kontor med ett paket av tidningspapper och snören i famnen. Han säger svagt "The falcon," tappar paketet på golvet och sjunker död ner i en soffa. Spade lyfter paketet som om det vore ett nyfött barn och placerar det varsamt på skrivbordet. Han tar fram en kniv, beteendet förändras och des-

Falken står på bordet omgiven av Bogart, Lorre, Greenstreet och Astor

perat, ursinnigt börjar han bearbeta snörena. Ögonen glänsar, saliv rinner i mungiporna och han ropar till sin sekreterare Effie: "We've got it, angel! We've got it!" En telefonsignal avbryter honom och han blir sitt vanliga jag.

Falcon kan även tolkas ur ett queer-perspektiv. När Joel Cairo lämnar sitt visitkort på Spades kontor vidarebefordrar Effie det till Spade, som luktar på kortet och kastar en menande blick på Effie. Lite senare när han slagit ner Cairo för han dennes näsduk till näsan och småler. I Hammetts roman är Cairos homosexualitet mer uppenbar, men censuren tvingar Huston att tona ner. Vidare beskriver Spade Wilmers relation till Gutman som dennes "gungel", vilket är slang för en ung man med ett homosexuellt förhållande till en äldre partner. Uttrycket kunde passera den känsliga censuren eftersom man uppenbarligen trodde att det hade något med gun i betydelsen av pistol att göra.

Hustons mästarprov är filmens sista tjugominuter. Samtliga huvudpersoner är samlade i Spades lägenhet i en intensiv atmosfär av död, förräderi och girighet. Personerna rör sig i rummet som i en välkoreograferad balett. Replikerna kastas mellan de inblandade. Sekven-

sen tar drygt en vecka att spela in men man får känslan av att den är gjord i en enda tagning. Spade behöver en "fall guy", någon som kan överlämnas till polisen för mordet på Thursby och Jacobi. Efter många turer enas man om Wilmer. Gutman ser på Wilmer och menar att han alltid betraktat honom som en son, men: "When you lose a son you can always find another. But there's only one Maltese Falcon!"

Effie levererar den inslagna falken. Allt som står på ett bord sopas ner i golvet av ivriga händer för att bereda plats för paketet. Alla står i ring. Gutman tar en kniv från Cairo. Han sliter och river av lager på lager av emballage. Svetten rinner i pannan. Och så står den där. Riddarfalken från Malta. Svartmålad. Gutman skaver av färg och upptäcker att det är en förfalskning. Det är bara bly. Han står som förstenaad, som om han är på väg att få en hjärtinfarkt. Joel Cairo gråter. Brigid är lamslagen och Wilmer ligger medvetslös i en soffa (efter att blivit knockad av Spade). Spade överser händelserna lutad mot en dörrpost, luttrad, närmast road. Men – allting börjar om. Gutman tar sin kubb, redan på väg till Istanbul för nya försök att finna falken, och går skrattande iväg. Cairo följer efter och Wilmer har flytt.

I films epilog är Spade och Brigid ensamma kvar i lägenheten. Han anklagar, hotar och pressar henne till att erkänna mordet på Miles. Hon gråter, bekänner och Spade säger cyniskt att han ska vänta på henne, han ska stå där om tjugo år när hon kommer ut från fängelset. Brigid vädjar, men Spade ringer polisen. Spade ser på när man för in henne i hissen. Dörren stängs och skuggorna av dess spjälor tecknar ett galler i ansiktet på Brigid. Sedan går hissen ner.

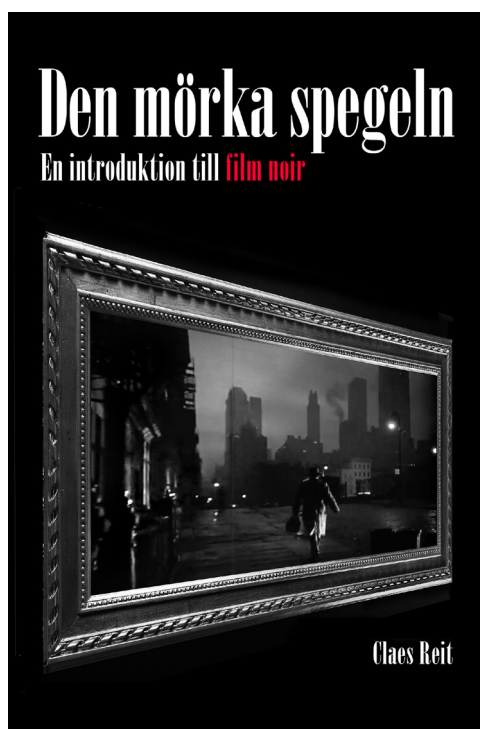
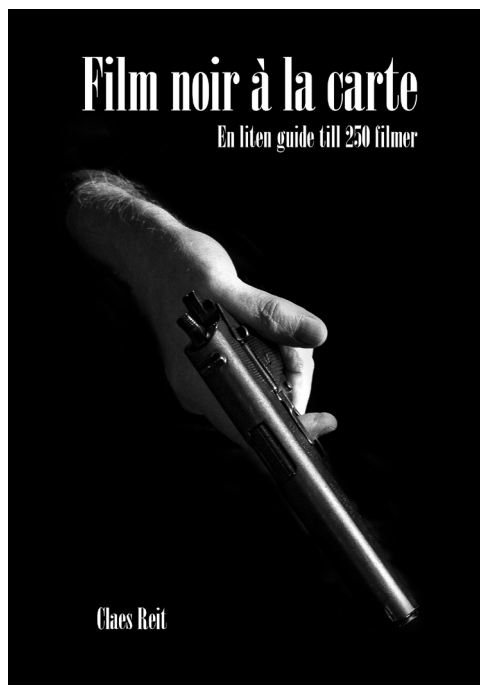
De flesta noirfilmer utspelas i en gudlös värld där gränser mellan gott och ont är suddiga. Gestalterna tycks ständigt leta efter något som

kan ge deras liv syfte och mening. I *The Maltese Falcon* är det sökandet efter falcken som ger Kasper Gumman och Joel Cairo ett ändamål med tillvaron. När falcken visar sig vara en förfälskning står de som två inkarnationer av Sisyfos vid bergets fot. Precis som honom börjar de om. Återigen. I films slutscen tar polisen Tom Polhaus (Ward Bond) förundrat tag i statyetten. Han väger den försiktigt i händerna och ser frågande på Spade: "Heavy! What is it?" Spade smeker falckens yta, ser tankfullt ner på den och säger: "The stuff that dreams are made of."

För den som vill veta mer om film noir hänvisar jag till mina böcker *Film noir à la carte* och *Den mörka spegeln*, båda utgivna av Tid & Rum 2023. I den förstnämnda kommenteras och beskrivs kortfattat, i kronologisk ordning från 1940 till 1958, tvåhundra femtio centrala noirfilmer. Majoriteten av dessa är amerikanska men det finns också verk från Storbritannien, Frankrike, Japan, Italien och Sverige. *Den mörka spegeln* är en mer djuplodande introduktion till film noir och framställningen är tematiserad i tio kapitel med rubriker som Den mörka staden, Film noir och psykoanalysen, Film noir och meningen med livet, Film noir i kvinnoland och Film noir blir röd. Böckerna finns tillgängliga på de vanliga näthandlarna.

Clas Reit tog studenten på Hvitfeldtska på realinjen 1965. Numera är han professor emeritus på Institutionen för odontologi vid Sahlgrenska Akademin. Har under senare år publicerat böckerna Gilbert Holmström: Jazzmusiker (Tid & Rum, 2020) och Möte med minnen. 15 fotografier och en vandring upp för en brant backe (Tid & Rum, 2020). På samma förlag: Film noir à la carte. En liten gäjd till 250 filmer och Den mörka spegeln. Avsnittet om Den tredje mannen är taget ur den senare.

En vän

Vi hade just passerat gränsen mellan Östtyskland och Polen. Året var 1966. Det rådde kallt krig mellan Öst och Väst. Klockan hade hunnit bli midnatt och jag såg den lilla gränsstationen försvinna i mörkret bakom mig. Framför mig var det, om möjligt, ännu mörkare. I horisonten syntes bara ett svagt ljus över himlen. Det måste vara Stettin, tänkte jag. Äntligen.

MATS FÄLLMAN

JAG SVOR VE och förbannelse över min bil. Min fina bil, som på väg genom Östtyskland hade stannat i en vägkorsning och sen inte gått igång. Dimman hade legat så tät att vi var tvungna att vid varje vägskylt stanna för att kunna läsa vart vi skulle. Plötsligt hade motorn stannat, och med den ljust. Det var becksvart runt om oss. Inte en enda bil kom. Vi befann oss mitt ute på ett ödelandskap och bebyggelse tycktes vara ett okänt begrepp i denna gudsförgättna del av Östtyskland. Ingen mer än vi tycktes vara på väg mot Polen. Vi blev helt enkelt stående. Vad göra. Ingen av oss kunde något om bilar och motorer. I ett desperat försöka att bryta dödläget började vi putta på bilen. Döm om vår förvåning - den gick igång. Sakta. Men så fort jag slog på ljust, stannade den.

Vad göra? Vi hade bara fått enkelt genomresevisum på tolv timmar utav polisen i Sassnitz, när vi anlänt från Sverige med färja. Vi måste

ur landet förstod vi. Force majeure tycktes inte gälla som laga förfall. Östtysk polis var säkerligen inte roade utav några obegripliga tekniska förklaringar om motorhaveri, generatorproblem eller dylikt. Nej, spioner från väst låg nog närmast tillhands för dem.

Så började en vådlig färd. Utan ljus påslaget började vi putta oss fram utefter kolmörka landsvägar. När motorn gick i gång hoppade vi in i bilen. Vi använde oss utav de vitmålade ringarna runt träden som kantade vägarna som riktmärke. Här gällde det att hålla tungan rätt i mun. Fort gick det inte. Det var väl tur det. Det var som att åka slalom i ultrarapid i en dimmig pist. Målgång verkade oändligt långt borta.

Så småningom kom vi ut på den stora autobahn mellan Östberlin och Stettin. De sista sju milen. Vi svängde försiktigtvis in på motorvägen och höll oss inledningsvis på vägrenen för att undvika trafiken. Vi hade ju själva inget ljus och kände oss utsatte för brusande trafik. Men vi såg ju bättre, även om det var mörkt. Det hade klarnat upp och var stjärnklart. I månens sken kunde vi åtminstone urskilja vägbanan.

Det kom ingen bil. Ingen trafik! Motorvägen låg alldeles öde. Vi vågade oss ut i körfältet. Varje gång bilen stannade gick vi av mitt på motorvägen och lyssnade. Inte ett ljud av en bil. Huvudvägen till Polen! Än mindre såg vi något ljus ifrån bebyggelse. Runt omkring oss låg ett oändligt ödelandskap. Då och då hörde vi en hund skälla i fjärran. Det var enda livstecknet. Det kändes kusligt. Baskervilles hund hade nog många anförvanter i denna gudsförgättna del av världen, tänkte jag.

Situationen var makaber. Ömsom puttandes, ömsom på lågvarv förflyttade vi oss sakteliga framåt på denna öde motorväg. På dessa sju mil varken vi såg eller hörde en enda bil!

När vi väl kom fram till den polska gränsen vid midnattstid möttes vi av kulsprutegevärl i händerna på misstänksamma militärer. Full

beredskap. De hade på avstånd hört vårt svaga motorbuller i den tysta natten. Ett, för dem, diffust fordon hade långsamt närmat sig stationen. Kunde vi tas för smugglare? Vad det kanske bilen vi skulle smuggla?

Våra papper var i ordning, och efter sedvanligt letandes efter det smuggelgods, som de var övertygade att vi hade, släppte de oss, Dock inte innan vi bjudit på några paket cigaretter, lite choklad samt en överbliven nylonskjorta. Stettin ligger rakt fram, var det sista vi hörde. Det gjorde det inte. Vi puttade vidare. Ljuset från staden försvann nu strax bakom oss. Plötsligt upphörde motorvägen. Utan ljus på bilen höll vi på att köra rakt in i en kvarglömd vägspärr från andra världskriget. Där stod några korslagda stolpar och taggtråd var uppspant över vägen. Bakom låg skogen tät. Hit hade alltså Hitler byggt sin transportväg. Här hade stridsvagnsarmadorna vällt fram. Det kändes olustigt. Upprørsstämning rådde i bilen. Fullt förstäeligt.

Jag hade min flickvän med mig från Sverige. Hon var nu på gränsen till nervsammanbrott. Sju timmars färdande i en främmande och fientlig miljö. I en bil som hackat sig fram bit för bit i nattmörkret kunde få vem som helst att mista förståndet. Hon hade anledning att vara nervös - hon var med barn, nu några månader gammalt.

Vi var unga och visste båda att det var ett

misstag. Läkare och myndigheter i Sverige hade vägrat att gå med på abort. Vi hade gjort allt vi kunnat. Det var olagligt att göra abort i Sverige. Några aborträttigheter fanns inte. Tre-läkarintyg gällde - för så vitt den blivande modern själv inte var mongoloid eller i övrigt förståndshandikappad, gick det inte att få abort.

Sextioalet måste ha varit det mest motsägelsefulla tidevarv tänkbart, med de stora kullarna från tidigt fyrtiotal som plötsligt såg frihetens ljus i rockens och modens anda. Tiderna hade aldrig varit bättre. Full sysselsättning rådde. Alla mädde bra. Skolundervisning gick för högtryck.

Ungdomen var på frammarsch. H.E. Adamssons sjukvårdsartiklar AB jobbade dygnet runt med att uppfinna nya preventivmedel. I vårt fall hade det varit något skumt med ett skumspray.

En eftermiddag stod hon där utanför skolgården och väntade på mig. Jag såg med en gång att något var gale. Inga leenden. Ingen glad överraskning.

”Jag måste prata med dig”, sa hon. Plötsligt förstod jag att det som vi grabbar alltid befara och pratade om, hade hänt mig. Vad gör man om flickvännen blir med barn? Än värre om det råkat hända i en tillfällig lördagsutsvävning.

Det var den ständiga frågan oss emellan. Abort var ju inte tal om. Detta var sorgkanten runt de i övrigt guldskimrande molnen. ”Jag skulle sticka till Sydamerika” sa en. ”Australien” sa en annan, som bjöd över. ”Jag skulle blåneka”, sa en tredje. ”Jag skulle gå under jorden tills faran är över”. ”Utav mig skall de inte få en spänn” ... ungar, vem tusan vill ha ungar!

Men Sverige var fortfarande hårdnackat byggt på traditionella värden. Kyrkan och socialdemokraterna ville ha in alla i arbetarfamiljer. Rika som fattiga. Äktenskap, familj, kneg, amorteringar. Cirkeln var sluten. Men ingen av oss grabbar ville kännas vid detta urtråkiga borgerliga. Frihet, frihet skrek någon inom oss.

Vi ville bestämma. Det skulle fortfarande dröja några år innan vi stod på barrikaderna.

Nu stod vi i stället framför en vägsärr i Polen. Med mig var också en vän och studiekamrat. Han hade tyckt att det var en "kul ide" att hänga med till Polen, även om omständigheterna pekade på motsatsen. Jag var tacksam för denna insats. Under resans gång, inte minst för puttandets skull. Vi hade turats om. Vi var ju i alla fall inte med barn. Även om det nästan kändes så ibland. Vi var trötta och slutkörda. Som bilen.

Vi måste till Stettin. Det visste vi. I Stettin hade vi en kontakt, som skulle kunna hjälpa oss med aborten. Vi hade fått ett tips i Göteborg från någon hjälpvillig vän till en vän, som "i fall att .." hade snokat upp en kontakt i Polen. Särskilt tillförlitligt lät det inte. Men vi hade inget val, tyckte vi. Vi kör till Polen. Abort var i vart fall tillåtet där.

Det hade varit mycket skriverier i svenska tidningar om de s.k. Polenresorna, eller helt enkelt abortresorna. Varken svenska regeringen eller polackerna själva tycktes känna sig speciellt roade utav situationen och all uppmärksamhet den rönt. Det var politiska förvecklingar på gång. Dagen innan vi lämnat Sverige hade de polska myndigheterna slagit ner på ett svenskt abortfall och arresterat paret. Det slogs upp väldeliga i svensk press. Jag lyckades hålla undan denna oroande nyhet. Det var inget för svaga nerver.

Jag hade ingen aning om vår angivne kontakt i Polen talade något annat än polska, eller om han överhuvudtaget existerade. Kanske det var ett telefonnummer och adress utan någon egentlig person bakom. Pappret där hans namn var nedskrivet var nu väl tillskrynklad och knappt läsligt. Nu var det ändå för sent. Vi var i Polen. Det gick inte att ändra riktning nu. Jag kände, märkligt nog, en stark övertygelse och oräddhet inför händelserna. Vi hade blivit

anvisade hotell Metropol i Stettin vid gränsstationen som enda hotell öppet för utlänningar. Men det var risk för att det stängde för natten, och om det inte redan var stängt hade vi bråttom värre för att hinna fram i tid.

Med full fart eller ungefär som en snabb hundrameterslöpare återvände vi nu till gränsstationen för att ta reda på avfarten till Stettin. Den låg just runt hörnet från stationen! En avtagsväg så liten att förmodligen endast gränspatrullen själv visste om den. Inte konstigt vi missat den - vi hade ju inget ljus på bilen ...

Med tungan rätt i mun letade vi oss fram på oupplysta vägar till stadsgränsen. Plötsligt var det bomstopp - någon hade fällt ner bommarna över järnvägsspår, som korsade vår väg. För resten av natten, verkade det. Inga tåg kom, inga tåg hördes. Inte ett ljud hördes. Natten var stilla. Vi kom inte längre!

På trötta ben började jag nu vandra utefter spåren och hittade så småningom en liten banvaktstuga med en hopkurad liten gumma i sovande sittställning. Hon blev alldeles skräck-

slagen när jag steg in i stugan. Kanske var jag en desperat våldtäktsman.

Det var sent, och goda råd var dyra. Var detta det sista hindret? Med armar, ben och konstiga ljud försökte jag förklara att min bil fastnat framför hennes bommar på väg in till stan. Sanning att säga var jag inte säker på att hon förstod någonting utav mitt viftande och brummande. Jag sprang tillbaka på rälsen och döm om min förvåning när jag hittade bilen på andra sidan spåren. Bommarna stod upprätta i skyn. Min första polska konversation hade avslöpt som hämtad ur en linguafonkurs. Jag kände mig väldigt stolt och lättad.

Ändå var vi missmodiga. Det var sent och vi började tvivla på att få sova i en bäddad säng - det gällde att hitta till hotellet fort. Plötsligt, och alldeles överrumplande störtar en figur ut i mörkret. "Är ni från svenska" ropar han till. Jag trodde inte mina ögon, eller öron för den delen. En svensktalande polack mitt i natten. Var kom han ifrån?

Vi behövde inte vänta länge på svaret. "Jag hjälpa svenska turist - jag arbeta guide". Nattguide, tänkte jag - sightseeing i tvivelaktiga kvarter ... "Ni vilja abort, nicht wahr - följa mig!" Vi tittade häpet på varandra i bilen. Klockan var säkerligen två på natten och oddsen att komma in på något hotell verkade små. Jag tittade på polacken, som var välklädd och såg nykter ut. På något oförklarligt sätt verkade han hederlig och tycktes mena vad han sa.

Vi var förmodligen enda bilen i rörelse i stan och var rädda för att väcka för mycket uppmärksamhet. Innan vi visste ordet av hoppade polacken in i bilen och skrek: "Polizei bakom - kör! Polizei dumma i Polen - köra hem till mig, jag ordna hotell där". Vi hade tur - Jurec - vår nyvunne vän bodde i Stettins finaste villakvarter. Hans far var domare, och det visade sig inte lämpligt att inhysas där lagens väktare sov i lugn och ro. I stället väckte Jurec upp grannfamiljen, och med löfte om många dollar

gjordes två rum i ordning för oss. Vi drog en lättadens suck. Äntligen i Stettin, äntligen en säng. Vi var förbi av trötthet.

Dagen därpå levererade Jurec nästa överraskning - hans farbror var en gynekolog! Jurec hade redan vidtalat honom och i hårdvalutans kräsna värld befann vi oss snart på läkarmottagningen. Vi bestämde tid och pris för ingrepp. Om situationen så tillät kände vi oss riktigt upprymda. Allt gick ju som smort, och snart skulle vi vara på hemfärd igen. Jurec hade sett till så att min bil åkt in på verkstad. Vi hoppades på en snabb lagning och började andas tillförsikt.

Nästa eftermiddag infann vi oss såsom avtalat på läkarmottagningen. Vi hade blivit anmodade att gå in bakvägen, för säkerhets skull. Vi satt i mottagningsrummet då plötsligt farbrodern rusade in och skrek: "Polisen är här - de står utanför i bil. Ni måste iväg genast!" Han såg alldeles likblek ut. Jurec förklarade att farbrodern löpte risk att förlora sin läkarlicens om han ertappades med att göra abort på en svenska. Vad vi inte visste, var att myndigheterna i Sverige just hade satt stopp för "Polenresorna", och polackerna hade nu deklarerat aborterna olagliga. En hastig blick utåt och mycket riktigt - där stod en polisbil parkerad. Vi smög oss ut samma väg som vi kommit in och gömde oss i en gränd medan Jurec försvann iväg för att hämta en taxi. Det kändes som evigheter innan taxin kom, och vi inbillade oss att vi hörde röster och att polisen letade efter oss där vi stod inklämda i en portgång.

Väl tillbaka släppte spänningen. Tårarna började välla ner utefter kinderna på min flickvän. Hon skakade i hela kroppen utav rädsla. Vi kände oss nerslagna. Det verkade som om polis och myndigheter snokat reda på min bil i verkstan och på så sätt spåret oss till Jurec. Vi var inte säkra. Min flickvän ville åka hem. Den natten sov vi tätt tillsammans. Vi kände oss som ungdomar på farligt äventyr. Det som tidigare varit spännande och utmanande hade

plötsligt förbytt till panik.

Nästa dag hade vi rådslag. Alla tre, sedan alla fyra - Jurec var nu del av oss. Bilen blev den avgörande faktorn. Den stod fortfarande på verkstad och polackerna hade svårt att få gång på den. Man hade bytt fläktrem, batteri, luftfilter, etc. - någon ny generator gick inte att få tag på. Men ännu gick den inte. Det fanns helt enkelt inga reservdelar till Peugeot. Än mindre, man hade aldrig sett en Peugeot. Vagnparken i Polen bestod mest av Moskowich, Wartburg, Volga och Zim. Kanske någon potentat hade en gammal Mercedes - tyska bilar i all ära, men det skulle vara ryskt. Min strömlinjeformade, bländvita Peugeot väckte uppmärksamhet överallt. Barnen sprang efter den på gatan och skrek när den var igång. Folk hopades på verkstan för att få en blick av detta västvärldens underverk.

Upp flyger Masken men bollen ligger stilla

Men nu stod den still. Vi var strandade. En som var glad över detta var min resvän. Jurec, vår tusenkonstnär och hovnarr, hade sett till att dagarna var korta och nätterna var långa. Det ena flickäventyret avlöste det andra. Märkligt

nog ville de alla ha hans adress i Sverige - för att skriva brev, som de sa.

På något sätt var situationen absurd. Här var vi i Polen för att göra oss av med ett önskat barn. Samtidigt försökte polskorna efter bästa förmåga och fantasi att bli med barn och få en far i Sverige! Vägen ut till västerlandet skulle helst gå en genväg via ett nattligt äventyr.

Vi kände oss missmodiga efter vårt avbrutna försök med farbrodern. Jurec lovade att tänka på saken, och se om det fanns någon annan lösning. Vi var, trots allt, beredda att ge ödet och oss själva en chans till, när vi ändå rest så långt och gått igenom så mycket. Jag lovade Jurec mer dollar för nya uppslag.

Dagen därpå hade Jurec ordnat ett nytt möte för oss. Eller snarare natten därpå. Han hade fått tag i en gynekolog, som var villig att träffa oss, men först efter nattens inbrott. Vi väntade otåligt på att Jurec skulle komma och hämta oss. Det var redan över midnatt när Jurec dök upp. Vi hade uppgivet somnat in i våra stolar med kläderna på. "Läkare vara rädd" sa han "men, jag sa många dollar. Han väntar på er nu". Jag tittade på klockan - hon var ett.

Vi for i taxi genom halva stan tills vi kom fram till en park där vi steg av. "Läkare bor på andra sidan park. Vi måste gå härifrån. Inte tillsammans. Mycket polis!"

Det var lättare sagt än gjort att sprida sig. Speciellt som vi inte visste vart vi var på väg genom denna ensliga park. Men, så förstod vi plötsligt att vi inte var ensamma. Under en parklykta såg jag två uniformsklädda personer. Militärer. De stod och rökte och pratade med k-pistar över axeln. Jag hörde hur min flickvän gav upp ett förkvävt skri från en intelligande buske. Hon försökte viska till mig, men vakterna måste ha hört henne för de vände sig om och började genast gå mot vårt håll. Jag kände hur hjärtat började slå i otakt och benen nästan vek sig på mig. Vakterna slog på sina ficklampor och jag började räkna sekunder innan ljusskenet skulle nå mig. Då genomljuds

plötsligt parken utav ett skräll. Jag kände igen rösten - det var Jurec. Han låtsades vara full och skrålade fram någon polsk fyllevisa samtidigt som han släntrade fram ostadigt på grusgången. Vakterna kom av sig, och vi försvann djupare in bland buskagen. Jag såg hur Jurec bjöd vakterna på cigaretter, förmodligen amerikanska, som jag gett honom. Sedan la han ut texten om vilken fantastisk kväll han haft och att inget gick upp mot polskt lammkött. De lät honom ragla vidare, och glömde av vad som tidigare stört dem.

Vi letade oss tyst vidare mot andra sidan parken och stannade först när vi såg några hus. Efter ett tag dök Jurec upp, nu mindre högljudd och betydligt mer stadig på benen. Läkarens hus låg mycket vackert, förstod jag, i kanten av parken, med en stor grönskande trädgård.

Efter det att Jurec rekognoserat omgivningen och försäkrat sig om att det inte fanns några fler militärer i närheten, smög vi oss fram till ingången på huset. Inte ett ljus, inte ett ljud inifrån. Klockan var över två på natten. Högst märklig tid för en läkarmottagning, tänkte jag stilla. Än mindre för en operation. Jurec knackade försiktigt på dörren och viskade något genom nyckelhålet. Inget svar. Vi kände på dörren, den var öppen. Vi gick in och där, på en soffa, låg en man i vit rock och sov. I en stol satt hans sköterska och slumrade. De hade väntat på oss, men inte vågat ha på ljuset så sent.

Läkaren var en liten man i sjuttioårsåldern med ett mycket godmodigt utseende. Han var jude och hade otroligt nog undgått nazisternas gaskammare. Detta, förklarade Jurec, just därför att han var en erkänt duktig gynekolog. Han hade blivit skonad. Gynekologer behövdes under kriget. Som mest, berättade läkaren, som nu visade sig riktigt pratvillig, hade han fått utföra över femtio aborter om dagen! Så erfarenhet saknades inte. För honom var ett abortingripande som att dra ut en tand. I sin

dag måste han ha dragit ut gaddarna på ett helt regemente, tänkte jag.

Hans sätt att tala verkade lugnande på oss, nästan sövande - en mjuk, nästan underdånig tyska. Vi satt i ljuset av ett stearinljus och pratade. Elektriskt ljus på natten verkade misstänksamt. Polis och militär hade rätt till husrannsakan när och hur de ville. Den ryska politrukmaskinen hade ett järngrepp på de stackars polackerna.

Läkaren pratade vidare. Framför allt försökte han lugna min flickvän med sitt blida sätt. Vi kände hur spänningen började släppa och förstod att vi måste ta ett omedelbart beslut om ingreppet. Det var vår sista chans. Nu stod liv och framtid på spel - våra unga liv låg i denne lille mans händer. Jurec ursäktade sig och försvann ut i vad som var kvar av natten, med löfte om att återvända mot gryningen.

Läkarens operationsrum var mycket primitivt. Steriliseringen skedde över en bunsenbrännare. Han bad mig medverka, för att hålla ficklampan. Han skulle operera i ljuset av ett antal stearinljus samt av en svag glödlampa i taket. Ficklampan skulle hjälpa honom att hitta rätt. Jag höll min flickvans hand och försökte känna mig stark och modig. Hon släppte inte min hand. Men det gjorde jag, jag hade svimmat.

När jag vaknade till liv var allt över, alla sov. Min flickvän hade fått bedövande och lugnande medel. När hon slog upp ögonen log hon mot mig. Första riktiga leendet sedan vi lämnat Sverige!

Sent omsider anlände Jurec med en taxi. Vi var tvungna att lämna huset innan dagsljuset skulle träda fram. Jag tackade tusenfalt läkaren och försökte ge honom mer pengar. Tacksamheten vällde upp inom mig. Han vägrade att ta emot. Jag fick en känsla utav att han nästan kände sig mer lättad än oss. Inga poliser. Spänningen var även över för honom. Allt gick sedan fort. Medan bilen höll på att bli klar, hämtade sig

min flickvän märkbart fort från ingreppet. Efter några dagars vila var vi färdiga för hemfärd.

Vi sa adjö till Jurec och utbytte adresser. Detta var det sista vi hörde av honom. Det regnade när vi lämnade Polen, men i våra hjärtan sken solen. Molnen hade skingrats.

EPILOG:

På hemresan slapp vi putta. Man hade slipat upp kolen i generatoren, i brist på nya, och nu spann bilen på väg till Sassnitz igen. På färjan till Trelleborg beställde vi en flaska Champagne och skålade för vår vådliga men lyckosamma resa. Vi skålade för Jurec, denne frimodige, gladlynte vän och hjälte. Han hade dykt upp som en sagofigur i våra liv. Den goda fen framstigen ur intet. Vi kände att äventyret var över. Vad vi då inte visste var att äventyret just skulle börja för Jurec. Och det skulle inte sluta förrän två år senare. I bakluckan på en Mercedes-Benz. Det var så Jurec lyckades fly ut ur Polen

och smuggla sig in i Sverige. Han hade sökts för olaga valutahandel samt att ha medverkat till olaga abort på svenska kvinnor. Straffet för sådana dekadenta västerländska gärningar var hårt i Polen. Långvarigt fängelsestraff Jurec gick under jorden.

När han dök upp i Göteborg blev jag alldeles förstummad. Även svensk polis var efter honom. För illegal invandring. Jag gömde honom ute på familjens lantställe. Genom ödets och försynens försorg fick han stanna i Sverige. Min vän och medresenärs far var polischef i Göteborg och Bohusläns landsting vid den tiden. Jag inkallades som karaktärsvittne och kunde så till del återgälda vad han gjort för mig i nödens stund.

Efter några år i Sverige och med en ingenjörsexamen i bagaget reste han vidare till Kanada, där han hade släktingar. Han ville till USA, kanske bor han där nu. Vi tappade kontakten efter många år. Men jag glömmer honom aldrig.

Mats Fällman, mer känd som "Masken", lämnade skolan, Hindås och landet för att söka sin lycka bl.a. i Spanien och Sydamerika. Han har efterlämnat några noveller och självbiografiska minnen, som vi har fått ta del av. Masken gick bort 2015 och var en "illustrious character" som gett upphov till många fascinerande skrönor. Vi minns hans livsglädje och generositet.

Kamratföreningen Gamla Hvitfeldtare

Rektorsgatan 2 · 411 33 Göteborg · Vxl. 031 - 367 06 00 · Tel. svar 031 - 367 06 35

Hemsida: www.gamlahvitfeldtare.se **Skolans hemsida:** www.goteborg.se/hvitfeldtska

Föreningens adress: gamlahvitfeldtare@gmail.com

STYRELSEN

hans.herlitz@medic.gu.se

Ordförande

Studierektor Jan Håkansson (student 1961)
Gyllenkrooksgatan 3,
412 82 GÖTEBORG
Tel. 031 - 724 50 51 Mob. 0705 - 74 01 23
janghakansson@hotmail.com

Vice ordförande / Klubbmästare

Professor Bo Joar Svanvik (student 1962)
Carlandersplatsen 1,
412 55 GÖTEBORG
Tel. 0706-75 91 49 joar.svanvik@gu.se

Årsboksredaktör

Civilekonom Bo Eneroth (student 1964)
Högestad Station, Fyledalsvägen,
271 95 YSTAD
Tel. 0708-13 69 99 bo.eneroth@gmail.com

Kassör

Rektor Carl-Eric Blomqvist (student 1959)
Karsegårdsvägen 39, 439 31 ONSALA
Tel. 0300 - 602 20, Mob. 0708 - 78 35 49
carl_eric_bloomqvist@hotmail.com

Sekreterare

Dr Ulf G H Malmsten (student 1966)
Lövviksvägen 21, 436 55 HOVÅS
Tel. 0708 - 63 32 38
ulf.malmsten@gmail.com

Arkivarie

Adj professor Hans Herlitz (student 1965)
Barbro Hörbergs Gata 3,
412 49 GÖTEBORG
Tel. 0760 - 09 35 47

Gymnasieskolenhetschef

Mikael O Karlsson
(student 1976 i Lycksele)
Hvitfeldtska Gymnasiet,
411 33 GÖTEBORG
Tel. 031-367 07 01 Mob. 0706-17 14 18
mikael.o.karlsson@educ.goteborg.se

Rektor

Åsa Andrén Gustafsson
Hvitfeldtska Gymnasiet,
411 33 GÖTEBORG
Tel. 031 - 367 07 01 Mob. 0706 - 17 14 18
ase.gustafsson@educ.goteborg.se

Ansvarig för medlemsregistret

Civ. ing. Clas Jernström (student 1964)
Gjutegården 117, 436 45 ASKIM
Tel. 031-28 87 23 Mob. 0705-59 81 58
clas.jernstroem@telia.com

Övriga ledamöter och suppleanter

Lektor Karl Johan Bäckström (student 1962)
Ölmanäs Ringväg 20, 439 52 ÅSA
Tel. 0765 - 85 00 40
boa.backstrom@gmail.com

Pol Mag Tore Hamnegård (student 1964)
Salstavägen 1, 191 35 SOLLENTUNA
0709-67 62 07, tore@hamnegard.se

Stud Salman Varraich (student 2009)
Mor Annas Väg 6, 43892 HÄRRYDA
Tel. 0737-76 01 50
salman.varraich@gmail.com

Doktorand Aiysha Varraich
(student 2003)
Mor Annas Väg 6, 438 92 HÄRRYDA
Tel. 0762-01 93 26 aiyshav@gmail.com

Arne Ruth Dr. h.c. (student 1964)
Tomtebogatan 45A,
11338 STOCKHOLM
Tel. 0293 - 401 59 Mob. 0709-92 79 40
arne@ordalag.com

Stud Fouad Alzein
(elevkårens representant)
alzeinfouad1@gmail.com

Professor Eva Forsell Aronsson
(student 1979) suppleant
Lekskolegatan 11, 431 42 MÖLNDAL
031-87 59 12, efa777@gmail.com

REVISORERNA

Revisor

Arkitekt Bengt K Sjögren (student 1962)
Östra Långgatan 13,
457 72 GREBBESTAD
Tel. 0705-48 96 01
bengt.sjogren@alumni.chalmers.se

Revisor

Konsult Klas Borssén (realexamen 1961)
Lunnefågelgången 17,
426 69 V. FRÖLUNDA
Tel. 031-29 03 25,
klas.borssen@comhem.se

Revisorssuppleant

Herr Arne B Johnson (student 1958)
Borraregatan 5, 412 79 GÖTEBORG
Tel. 031-82 71 63,

arne.b.johnson@gmail.com
ÅRSBOKSREDAKTIONEN

Årsboksredaktör

Bo Eneroth (student 1964) *se styrelsen*

Redaktör, Humor

Konsult Klas Borssén (realen 1961)
se revisorer

Redaktör, Varia

Dr Ulf G H Malmsten (student 1966)
se styrelsen

VALKOMMITTÉN

Samman kallande

Tekn lic Folke Hjalms (student 1959)
Nilssonsberg 26, 411 43 GÖTEBORG
Tel. 031-84 28 33, 031-772 43 04
Mob. 0705-91 56 02
folke.hjalms@chalmersindustri teknik.se

Tandläkare Flemming Sinclair
(student 1962)

Pärt-Antons gata 140,
426 79 V. FRÖLUNDA
Tel. 031-29 82 96, 0736-23 46 42
flemming_sinclair@hotmail.com

Styrelsens verksamhetsberättelse för 2023

Styrelse Jan Håkansson, *ordförande*
Joar Svanvik, *vice ordförande, klubbmästare*
Carl Eric Blomqvist, *kassör*
Ulf G H Malmsten, *sekreterare*
Bo Eneroth, *redaktör för årsboken*
Hans Herlitz, *arkivarie*
Clas Jernström, *ansvarig medlemsregistret*
Marie Beckman Suurküla, *till förfogande*
Tore Hamnegård, *till förfogande*
Salman Varraich, *till förfogande*

Suppleanter Eva Forsell Aronsson, *till förfogande*
Ivar Fernemo, *IT-ansvarig*
Aiysha Varraich, *till förfogande*
Arne Ruth, *till förfogande*

Självskrivna ledamöter Mikael O Karlsson, *gymnasieenhetschef, Åsa André Gustafsson, rektor & Irma Tursonovic, elevkårens representant*

Revisorer Bengt K Sjögren, Klas Borssén samt Arne B Johnson, *suppleant*

Valkommitté Folke Hjalmer, *sammankallande* och Flemming Sinclair

Medlemsantal Medio mars 2023 var antalet medlemmar 346, varav tolv ständiga och sju hedersledamöter. 291 (84 proc) hade meddelat sin e-post-adress. Facebook-gruppen Gamla Hvitfeldtare har 487 medlemmar.

Medlemsavgift Årsmötet beslöt oförändrad avgift om 300 kr år 2022. För yngre (upp till 26 år) aktiv student 100, och gymnasist fram till ett år efter studentexamen (eller motsvarande) 50 kr.

Ekonomi Hänvisas till särskild redogörelse.

Årsboken Årsbokens redaktion höll sitt sedvanliga ”uppstartsmöte” medio september. Boken presenterades vid möte för utökade redaktionen i december 2022. I mitten av den månaden hade nästan alla medlemmar fått boken i brevlådan. Mottagandet blev entusiastiskt! Redaktionen utgjordes av Bo Eneroth (re-

daktör), Klas Borssén (logistik), Ulf Malmsten (Varia). Övriga skribenter i ÅB 2022: Ragnar Sjögren, Ann-Charlotte Pettersson, Lars Brink, Hain Rebas, Jan Westin, Mats Fällman, Claes Reit, Fleming Sinclair.

Styrelsens möten Styrelsen höll under 2022 fyra protokollförda möten. Därtill flera konsultationer via telefon.

Föreningsmöten Året 2022 präglades såsom förra året, av Covid-19-pandemin. Årsmötet, med trettioalet deltagare, hölls 10 maj. Hain Rebas (student 1961 i L IV4, officer, historiker, professor och försvarsminister i det fria Estlands första regering) kåserade över tillståndet i Östra Europa. Efter föredraget avhölls uppkattad måltid å Rest Bellmans Salonger.

Elevstipendiater 2022 *Clara Tivesten Ohlsson* NA20B och *Sebastian Lennartsson* ES20A. Båda är sanna förbilder för alla sina skolkamrater och hela Hvitfeldtska.

Skrivarstipendium Matilda Johansson SA20C.

Hvitfeldtskadagen Hölls fredag 29 april. Många elever och lärare besökte intresserat vår utställning.

Gåvor Styrelsen tackar varmt alla välvilliga givare av bidrag till elevstipendiefond och tryckning av årsbok.

Övrigt Styrelsen önskar ökat samarbete och nya lösningar på uppkomna svårigheter. Detta ter sig nödvändigt i dessa svåra tider med genomliden pandemi och krig i Europa. Vi vill fortsätta arbetet med hemsida, Års-bok, medlemsregister och rekrytering av nya kamrater. Som förut är det angeläget få in fler korrekta e-post-adresser

För Kamratföreningens Gamla Hvitfeldtare Styrelse

Jan Håkansson *Ulf G H Malmsten*
Ordförande *Sekreterare*

Protokoll vid årsmötet 4 maj 2023

§1 Öppnande Kamratföreningens Gamla Hvitfeldtares ordförande, *Jan Håkansson*, välkomnar de närvarande trettioalet medlemmarna till Hvitfeldtska Gymnasiets (Norra) Aula och förklarar årsmötet öppnat kl 1730.

§2 Val av mötets ordförande och sekreterare *Jan Håkansson* utses att leda dagens förhandlingar. Till skrivare väljs *Ulf G H Malmsten*.

§3 Protokolljustering *Klas Borssén* utses att jämte ordföranden justera dagens protokoll.

§5 Dagordningen Utsänd dagordning fastställs.

§6 Årsmötets behöriga utlysande Årsmötet befins vara behörigen utlyst.

§7 Styrelsens verksamhetsberättelse Årsmötets deltagare beslutar med gillande och godkännande lägga berättelsen till handlingarna.

§8 Ekonomisk berättelse Kassaförvaltaren, *Carl Eric Blomqvist*, frånvaro redogör Ordföranden för Föreningens ekonomi. Redogörelsen godkänns.

§9 Revisionsberättelse och beslut om ansvarsfrihet för styrelsen Revisorn *Bengt Sjögren*, föredrager Revisionsberättelsen. Årsmötets deltagare godkänner berättelsen och beviljar Styrelsen ansvarsfrihet för år 2022.

§10 Fastställande av budget inkl årsavgift, f n 300 kr. Årsmötets deltagare beslutar fastställa budgeten samt årsavgiften till oförändrad 300 kr. Som förut, må yngre och aktiv student (< 26 år) betala 100, samt gymnasist fram till ett år efter studentexamen (motsvarande) 50 kr.

§11 Val av föreningens ordförande Valkommitténs ledamot *Fleming Sinclair* föreslår omval av *Jan Håkansson* till föreningens ordförande. Årsmötets deltagare beslutar enligt förslaget.

§12 Val av styrelsens ledamöter och suppleanter. *Fleming Sinclair* föredrar Valkommitténs förslag till omval av ordinarie ledamöterna: *Carl Eric Blomqvist, Bo Eneroth, Tore Hamnegård, Tore Hamnegård, Hans Herlitz, Clas Jernström, Ulf G H Malmsten, Joar Svanvik, Salman Varraich* och omval av suppleanterna: *Eva Forsell Aronsson, Aiysha Varraich, Arne Ruth*.

Valkommittén föreslår nyval av *Karl Johan Bäckström* (student 1962) till ordinarie ledamot. Årsmötets deltagare beslutar välja dessa till Kamratföreningens Gamla Hvitfeldtare styrelse. Enligt Föreningens stadgar är följande självskrivna ledamöter *Mikael O Karlsson, gymnasieenhetschef, Åse Andrén Gustafsson, rektor, Fouad Alzein, representant för Hvitfeldtskas Elevkår*. Ordföranden tackar de avgångna i Styrelsen för deras arbete och flit. De nyvalda, *Karl Johan Bäckström* och *Fouad Alzein välkommas* och presenterar sig.

§13 Revisorer På Valkommitténs förslag beslutar Årsmötet välja *Bengt Sjögren* och *Klas Borssén* till revisorer, samt *Arne B Johnson* till revisors suppleant.

§14 Val av valkommitté På Styrelsens förslag beslutar Årsmötets deltagare välja om *Folke Hjalms* (sammankallande) och *Flemming Sinclair* till Valkommitténs ledamöter. Årsmötet önskar att styrelsen finner lämplig person att adjungeras.

§16 Övrigt Ordföranden nämner:

- Årsboken 2022 är ytterst trevlig, stimulerande och berömvärd.

- Hittills finns på Föreningens hemsida några årsböcker i pdf-format. Fler läggs ut, när möjligt.

- De senaste tjugo åren har Föreningen delat ut drygt en kvarts miljon kronor i stipendier till elever. Pengarna är gåvor från medlemmar. Stipendierna till elever betyder mycket och är utomordentligt god PR för oss. De flesta elever är numera väl medvetna om vår förening.

Sekreteraren nämner att medlem önskar skänka komplett samling årsböcker samt historiska böcker om skolan till föreningen eller någon annan medlem.

§17 Mötet avslutas Då intet mer förekommer, avslutar Ordföranden *Jan Håkansson* Årsmötet, tackar alla deltagare och uttalar sina välgångsönskningar för den stundande vår och sommar. De anmälda välkomnas till supé.

Vid protokollet

Ulf G H Malmsten, sekreterare

Justeras

Jan Håkansson, ordförande

Klas Borssén, justerare

Ordföranden i Gamla Hvitfeldtare från början till nu:

Elis Malmeström, biskop	1947-1952
Bengt J Lindberg, professor	1952-1958
Urban Ohlander, docent	1958-1962
Ebbe Hagard, hovpredikant	1962-1982
Lars Himmelmann, överläkare	1982-1988
Bengt Olof Bengtsson, köpman	1988-1999
Hans Josefson, advokat	1999-2015
Jan Håkansson, studierektor	från 2015

Hedersledamöter i Gamla Hvitfeldtare:

Elis Malmeström, biskop, (†1977)	1952
Sven Emanuel Ohlon, rektor, (†1972)	1953
Bengt J Lindberg, professor, (†1975)	1958
Urban Ohlander, docent, (†1992)	1962
Gunnar Dellborg, advokat, (†1990)	1965
Torsten Wassén, redaktör, (†1974)	1967
Erik Sundberg, läroverksadjunkt, (†1981)	1970
Tage Wikström, rektor, (†1987)	1973
Leif Possenius, hyresråd, (†2001)	1978
Sven Colliander, direktör, (†1979)	1978
Arne Börjesson, tryckeriföreståndare, (†1988)	1980
Ebbe Hagard, hovpredikant, (†2008)	1982
Lars Himmelmann, överläkare	1988
Folke Wiesel, rektor, (†2018)	1988
Folke Dahlberg, advokat, (†1995)	1988
Björn Hultgren, auktoriserad revisor, (†1997)	1990
Göran Behre, docent, (†2008)	1992
Sven Åhman, Fil Lic, (†1993)	1992
Kristian von Sydow, direktör, (†2007)	1995
Arne Eklund, ingenjör	1997
Gunnar Olsson, (†2005)	1999
Märta Wiesel, adjunkt	2008
Christer Holmström, rektor	2011
Hans Josefson, advokat	2016
Gilbert Holmström, musiker tandläkare	2017
Carl Eric Blomqvist, rektor	2019
Bo Eneroth, civilekonom	2019
Leif Pahlsson, skriftställare, (†2019)	2019

VARIA 2023

ULF G H MALMSTEN

Varias redaktör och författare tackar - ingen nämnd och ingen glömd - för inlagna bidrag. Särskilt Hvitfeldtskas chef Mikael O Karlsson för listan över utmärkta elever. Bilderna är författarens, om ej annat anges.

Hur det började under sommaren 2023 ...

Under sensommaren kom ny tidning ut i Göteborg. Med namnet *Junggrens*, "en tidning som hyllar Göteborgs äldsta café". Och det handlar förstås om *Jungans*, dvs Junggrens Café å Kungsportsavenyn, inte långt från Götaplatsen.

I inledningen läser man: "En av Göteborgs mest lysande stjärnor på caféhimlen är nu tillbaka i ny kostym, men med samma känslor som gav Junggrens Café dess kultstatus.

Det berättas om familjen Ranebjörk, som avser förvalta Junggrens anrika arv. Efter renovering och restaurering har det anrika caféet åter öppnat. Då det dateras från år 1895, anses det vara Göteborgs äldsta café, som fortfarande är i bruk. Dess första ägare är inte känd. Från år 1907 till mitten av 1950-talet drevs caféet av två norska systrar. Då togs det över av Elvy Kevend. Som ägare efterträddes Elvy Kevend i början av 1990-talet av Anders Samuelsson. Och numera heter ägaren alltså Percy Ranebjörk.

Jungans har en särskild plats i vår Årsbok. Under åtskilliga år har redaktionskommittén, under ledning av redaktören Bo E Eneroth samlats hos just Jungans för inspiration och utbyte av tankar inför slutliga skrivandet av och arbetet med Årsboken. Så även i år. I lokalerna pryds väggarna av flera målningar, föreställande kända personer ur Göteborgs teater- och konstnärsvärld för inte så länge sedan. Se

Varia i tidigare Årsböcker. I år har flera utsökt vackra målningar tillkommit.

En vackert solig dag mot slutet av augusti kom vi tillsammans: *Bo E Eneroth, stud -64, Anne Charlotte Pettersson, stud -67, Eddy Holmgren, stud -64, Gilbert Holmström, stud-55, Ulf Herrströmer, stud -56, Bertil Steen, stud -56 och Varia-redaktören, stud -66.*

Anne Charlotte Pettersson & Redaktör Bo E Eneroth

Ulf Herrströmer och Eddy Holmgren

Bertil Steen (med paternell studentkäpp) och Fleming Sinclair.

Utöver gott kaffe, smakliga övriga fluida, och härligt tilltugg berättades historier. Limerickar drogs. Planer för Årsboken lades upp.

Ulf Herrströmer förbereder Limerick

Nya väggmålningar "Jungans"

Några veckor senare, lördag i medio september, recenserades Junggrens i GP! Reportrarna Uteätarna bedömde Jungans vara värd 18 poäng, vilket gav Jungans betyget tre fyrar, **bra!** Bedömningen var snubblande nära *fyra fyrar*.

Man ansåg styrkan vara "God svensk humanskost med franska inslag. Trivsamt miljö, smart utbyggt och uppdaterat. Klassisk, trygg mat. Generellt god tillgänglighet samt pratig och behaglig ljudnivå." Redaktionen stamställe har alltså fått fint beröm! Se GP:s hemsida, *gp.se* gå vidare till *Två Dagar*, 18 sept 2023, sida 36-37!

Om vår skola ...

Äntligen kunde livet levas utan besvärliga och förhatliga Covid-pandemiska restriktioner! Till sommarens vackra början kunde åter studenter ses springa ut, nästan som förr i världen! De sjöng förstås om sin *ljusnande framtid!* Så som vi också gjorde!

GP skrev i början av sommaren om intagningspoängen till stadens gymnasier. Elevkullen var i år ovanligt stor, varför höga poäng krävdes. Flera av de populäraste utbildningarna krävde betyget *A* i åtskilliga ämnen. Högst poäng krävdes till Naturvetenskapliga programmen vid Hvitfeldtska, Samskolan och LM Engströms gymnasium!

Stor förändring i Hvitfeldtskas ledning väntas: Verksamhetschefen, Mikael O Karlsson, börjar nytt uppdrag 1 februari 2024. Till hans efterträdare som chef har flera personer sökt. Åtta av dem kallas till intervjuer mot slutet av detta år. Gamla Hvitfeldtare tackar Mikael varmt för utomordentligt gott samarbete under många år! Vi önskar Mikael all lycka och framgång i kommande uppdrag!

Flera tidigare elever är mycket kända för sin musikaliska excellens! Häromåret prisades Gilbert Holmström (stud 1955) och mottog den årliga jazzfestens i Ystad *Lifetime Achievement-pris* för sina stora och banbrytande insatser inom svensk jazz. Senast GH och hans saxofon prisades av pressen var början av 2023 i Torslanda-Öckerö-Tidning. Man kan läsa, att storheten och gemenskapen i jazz avgörs av

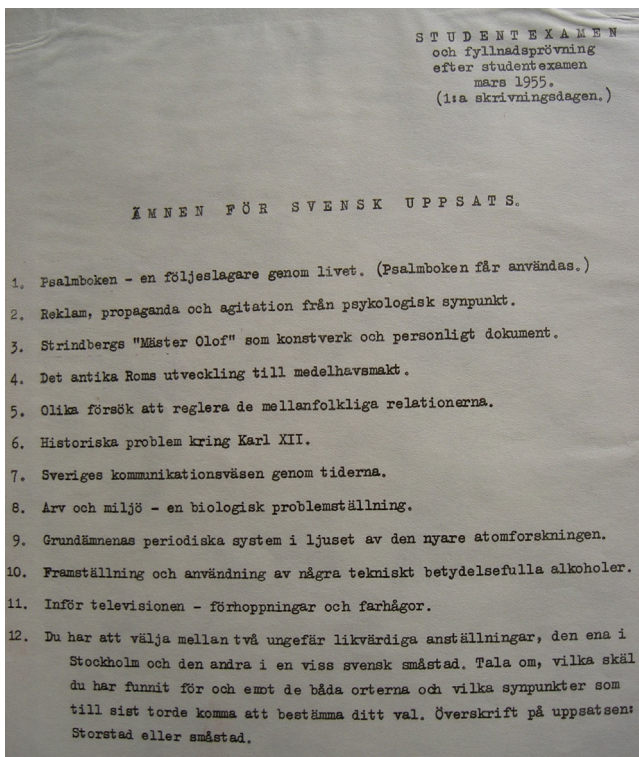
förmågan att "svänga", och beror inte på social nivå eller politisk tillhörighet. GH favoritskiva angavs vara "Milestones" med Miles Davis. GH har fortsatt sitt njutbara spelande under året.

Gilbert Holmström, som jubelstudent (efter 50 år) maj 2005.

Den ena bilden visar GH, som nybliven *jubelstudent*, då han spelade sin goda saxofon vid middagen, Gamla Hvitfeldtares Årsmöte i maj 2005. Den andra bilden visar ämnen för "studentskrivningen" i svensk uppsats våren 1955, dvs provet att kunna skriva god svenska om ett av ämnena. GH valde som god humanist att beskriva "Sveriges kommunikationsväsen". Betyget blev *AB*, som var mycket bra.

Två något yngre mycket framstående musiker har GP berättat berömande om i år: Laleh Pourkarim (stud 2001) och Negar Zarassi (stud 2003). Om LP skrevs också stort reportage i SJ:s kundtidning *Kupé* juni 2023. Hon framträdde bejublat på Ullevi med *En stund på jorden*. NZ uppträdde med skön sång i det fria som hyllning till både Konungens 50 år och Göteborgs 400.

Dessa stjärnors excellenta framträdanden kan avnjutas på [youtube.com](https://www.youtube.com), sök på "Laleh Live Från Ullevi 2022" och på "Negar Zarassi Kungens firande Göteborg"

Ämnen för svensk uppsats, våren 1955.

Men även andra elever har utmärkt sig och gjort utmärkt reklam för vår skola:

Lasse Dahlquists stipendium tilldelades eleven Albin Lee Meldau för hans fina tolkningar av egen och andras musik samt Hvitfeldtskas Musikklasser. De senare tog emot sitt pris i början av september, då Göteborgs jubileum kulminerade. Priset var för deras utsökta musik vid Luciafirandet i december, genomfört av elever i tredje årskursen under två intensiva veckor i december, då stor glädje sprids.

Hvitfeldtska deltog mot slutet av mars 2023 med storband och jazz-ensembler vid ”*Blue House Youth Jazz Festival*” i Stockholm. De medverkade med svenska och amerikanska jazzmusiker. Storbandet erövrade andra pris vid SM-tävlingen. För sitt ”framåtblickande och utmanande repertoarval som imponerade med samspel och klang.” Jazzensemblen ”Empty Pockets” från Musikprogrammets årskurs 3 vann jazzbandstävlingen med sitt ”fenomenala samspel och smittande musikalitet omfamnande lyssnaren”. Eleven Ludvig Broman belönades med stipendium för sitt flöjtsolo.

Kungliga och Hvitfeldtskas Utbildningsstipendium delades ut till trettio elever i Göteborg, varav sju vid vår skola! Stipendierna överlämnades av Landshövdingen å Residenset.

Concours Francophonie 2023 delade ut första pris till Hvitfeldtska! Temat var ”L’humour, une langue universelle”.

Vid *Internationella Biologi-olympiaden* i Al Ain, Förenade Arabemiraten, gick bronsmedaljen till eleverna Fredrik Christersson Na21B och Philipp Rudolph Na20A.

Vid *Internationella Astronomi-olympiaden* i Chorozow, Polen, deltog Philip Wetterberg NA20C.

*Internationella Matematik-olympiaden*¹ hölls

under juli i Chiba, Japan. Olle Rehnquist NA21C fick hedersomnämning. Bland övriga deltagande skolor kan nämnas Norra Reals och Kungsholmens Gymnasium, Stockholm, samt Danderyds Gymnasium. Vid intervju i Vårt Göteborg sade sig Olle Rehnquist vara mycket glad åt sin framgång. Han ansåg matematiken vara mycket vacker! Direkt efter tävlingen i Chiba reste han till Oxford för att delta i kurslägret PROMYS (Programme in Mathematics for Young Scientists). Önskemålet för framtiden är fortsatta studier i Oxford. Detta har dock blivit mycket dyrt, efter Brexit!

¹Internationella Matematikolympiaden är årligt globalt mästerskap i matematik, anordnat sedan 1959. Sverige representeras varje år av sex tävlande, som tas ut bland finalisterna i Skolornas Matematiktävling. Denna arrangeras av Svenska Matematikersamfundet. [källa Vårt Göteborg 2023.]

Under april månad deltog Sverige i *Austrian Young Physicists Tournament*. Lagkapten var Bahar Safari Na20C.

Euroscola Strasbourg -23 är rollspel som sista veckan i januari hölls i Europaparlamentets Plenisal. Man skulle agera parlamentariker i rollspel, därmed sprida information och öka kunskaper om europeisk parlamentarisk demokrati. Tävlingsbidrag från SA20A vann deltagande!

Sten Olof Palmes stipendium om 75 kSEK/elev gick till eleverna Lina Ekström och Elin Helamb för resor till Handelskammaren i Hamburg respektive Madrid.

Ruth Lindblad IB20 invigde *Lärarscenen vid årets Bok- & Biblioteksmässa* med läsning av sin egen dikt ”Is anyone there?”.

Mer musik: Kammarkören med Martin Bagge turnerade i Italien med mål Florens under

påsklovet. Senare sjöng de för Kungaparet på Börsen i juni.

Lars Tornqvists Musikstipendium om 15 kSEK tilldelades Irma Holmén ES21B och Saga Nilsson Odin ES21B.

Norra Personalrummet (tidigare känt under namnet "Lärarnes Samlingsrum") har fått ta emot *fin gåva*. Det var Flygel tillverkad omkring år 1890 av Schiedmayer Pianofortefabrik i Stuttgart, Tyskland. En tysk pianist innehade flygeln från början fram till 1985, då den gick vidare till barnbarn i Rom. Efter restaurering 1985 donerades den i år av förra skolpsykologen Souza Jamie. Ett fantastiskt vackert instrument!

Mässingsskylt inne i flygeln

Vårt Göteborg skrev i oktober, att Hvitfeldtskas Bibliotek uppmärksammade "Banned books week Sweden". Man vill därigenom sprida kunskaper om ej-tillåten litteratur bland elever. Då lär de sig hur upphovsrätten och Tryckfrihetsförordningen fungerar, eller åtminstone borde fungera i en demokrati.

Gamla Hvitfeldtares Elevstipendier tilldelades juni 2023 Heidi Aghed ES21A och Signe Sandklef EK21A. Båda belönades för mycket gott och föredömligt kamratskap samt goda studieresultat.

Gamla Hvitfeldtares Skrivarstipendium tillde-

lades december 2022 Matilda Jonsson SA20C för sitt excellenta skrivande.

Varia-redaktören ber få bära fram, full av beundran, sina varmaste lyckönskningar till, dels de ovan nämnda, dels till alla andra framgångsrika Hvitfeldtare, ingen mer nämnd och heller ingen glömd!

Om vår förening ...

Gamla Hvitfeldtare har nu omkring 340 medlemmar, dess FaceBook grupp cirka 520. För båda grupperna gäller kravet, att man antingen måste vara eller ha varit elev eller medarbetare vid skolan. Studentexamen, eller motsvarande, krävs alltså inte. Vi är förstas mycket glada åt alla våra medlemmar, men något oroliga över att färre besöker våra föreningsmöten. Styrelsen, under ledning av Ordf Jan Håkansson, arbetar oförtrutet med att stödja rekrytering och inspirera fler att bli medlemmar.

Under 2023 hölls en sammankomst, Årsmötet i maj, se nedan. Styrelsen har under året haft flera sammanträden å skolan samt två telefonkonferenser.

Föreningens Årsmöte avhölls torsdagen 4 maj, då våren var som vackrast. Drygt fyrtioalet medlemmar möttes i (Norra) Aulan. Efter formellt Årsmöte med omröstningar och val (se annan plats i Årsboken) lyssnade vi till *Eddy Holmgren* (student 1965, biologisk gren och senare neurokirurg). Eddy har varit internationellt mycket engagerad som ordförande och numera senior rådgivare i *Hope in Action*. Denna är svensk ideell förening med väl etablerad och kompetent partner-organisation i Afrika, Hope in Action/DR Congo. I den långvariga väpnade konflikt som rått i Kongo, har väldigt många personer farit mycket illa, kroppsligt och själsligt, särskilt kvinnor. När andra lämnat krisområdet, stannar Hope in Action kvar och strävar efter att långsiktigt deltaga i uppbyggnaden av ett nytt samhälle efter

krig och konflikter. Eddys föredrag bar titeln: *"Ljusglimtar, trots allt, från östra DR Kongo. Intryck från projektresor i ett internationellt konfliktområde"*. Inför den andäktigt lyssnande publiken berättade Eddy om och visade bilder på konflikternas svåra följder, samt hur Hope in Action kunnat stödja många personer i deras återgång till fredligare liv. Eddy presenterade boken "Kvinnor bär halva himlen" som beskriver krigen i Kongo, deras fasor men även de goda människornas stora arbete med och för krigens offer.

Hvitfeldtskas Elevkårs representant Fouad Alzein

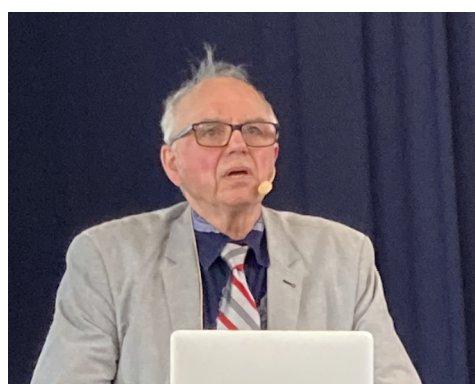
Några medlemmar tar plats i den gamla, väl kända Aulan.

Eddy Holmgren med boken

Ordförande Jan Håkansson

Eddy Holmgren talar

Efter applåder till talaren och frågestund, blev det dags för avmarsch till lokalen för Årsmötets måltid. I år var målet *Caroline Wijks Sjuksköterskehem*, beläget alldeles bredvid och söder om Hvitfeldtska. Denna vackra byggnad uppfördes 1916-1919 efter ritningar av Ernst Torulf. Samme arkitekt som ritat vår skola! Drygt trettiofem personer lät sig väl smaka av Parmesanbakat kycklingbröst samt Crème caramel till dessert. Stämningen var mycket god, diskussionerna livliga. En och annan limerick avnjöts. Mot slutet av kvällen gavs Årsboksredaktören Bo Eneroth i present miniatyr av "Ute blåser sommarvind" (Carl Larssons vackra tavla i Aulan). Efter måltidens avslut vandrade vi nöjda, glada och belåtna ut i den sköna vårens kväll.

Livlig diskussion vid Eddy Holmgrens bord

Fortsatta samtal

Jan Håkanson, Thomas Svensson

Anne Charlotte Pettersson applåderar Redaktörens present!

Glada miner vid bord.

Present avtäckt.

Några avslutande tankar ...

Året 2023 löper mot sitt slut. De senaste åren har medfört svåra prövningar för många av oss. Men nu märks optimism. Som förut kan nog intet bli, men måhända sker förändringar till det bättre. I förhoppning om möten till gemenskap och glädje hälsar vi, med ordföranden Jan Håkansson i spetsen, det nya året 2024. Må allt gott, lyckosamt och gynnsamt tillkomma vår förening, vår kära skola och oss alla! Som final ses bild från utdelningen av Lasse Dahlquist-stipendiet till Hvitfeldtskas musikklasser, Kungstorget i början av september.

Om Varia-redaktören:

Ulf G H Malmsten. Student 1966, Reallinjens matematiska gren. Senare chalmerist, kompletment latinist, överläkare, geriater, officer och gentleman.

Prisutdelning till Hvitfeldtskas musikklasser. Okänd fotograf.

WHO's SORRY NOW?

Kliver ut i kvällen för avvalkning efter dansen på LATIN - det är november 1961. Stjärnklart och runt nollgradigt. Det är nu 62 år sedan, om jag räknar rätt. Ändå minns jag kvällen; ingången till Gymnas-tiksalen där skoldanserna gick av stapeln, vaktmästaren och biljett-kassören, dofterna i omklädningsrummet, flickeparfymer och lite tobaksrök ...

Minns att jag talade med Dalle, tror han spelade bas i Bumble Bee då... Vi tände var sin pipa (tobak!). Dalle, som egentligen hette *Knut Lars Strömberg* var just en sådan vän, som alltid fanns där! En sann vän! Dalle drömde om Chalmers - han blev sedermera professor i arkitektur. Nu gick han nyligen bort...som många andra nära och kära. Överdödligheten har redan satt sina tydliga spår. Som det tycks bl.a. efter vaccinationer med mRNA tekniken. Men ingen utreder objektivt - ännu! I England har Parlamentet dragit igång debatt i frågan och detsamma borde ske hos oss - värdnationen för Nobelpriset! Vår egen kritiska granskning måste komma tillstånd snarast!!

Vad jag inte kunde tänka mig då - fanns inte på kartan ens i min vildaste fantasi - var att jag 62 år senare skulle befinna mig mitt i förverkligandet av *Orwells 1984*. Den totalitära staten!

Snart den totalitära "västvärlden" ...och kanske hela konkarongen! Anförda av FN, EU,WHO m.fl.

I denna strategi skall just WHO besätta posten som allsmäktig beslutande om PHEIC - som vi utläser som *public health emergency of international concern* ...PHEIC. Joda, alla hot som WHO definierar som PHEIC, skall man binda upp medlemsstaterna av WHO att anamma och implementera de åtgärder som WHO rekommenderar/ beslutar. Kanske fler vacciner som dessa politiker på WHO, i sina vita rockar, föreskriver. Eller som passar dem med starkt ekonomiskt inflytande i WHO - Bill Gates t.ex. Ansvariga läkemedelsbolag skall självklart vara befriade från sitt ansvar. Precis som nu gäller för mRNA vaccinerna mot covid. Planeras det för en pandemin för 2024 kan man undra? Vad är det vi vill styra upp just detta år? Några viktiga avgörande;Ukraina, Israel, USA-valet, Taiwan? Frågorna hopar sig!

Övervakningen av information, censur, även på nätet, och allsköns manipulation av media - kommer att skärpas upp! Den beprövade vetenskapen drunknar i en kakafoni av vitrockspolitiker - ledda av *Tedros Adhanom Ghebreyesus* - WHO's ordförande - även kallad *Jesus*...Hos oss; Acko Ankarberg Johansson som hälsoministrer och många självpåtagna vitrockar som fladdrar förbi i våra medier tycks stämma in i den kör av manipulerade åsikter, som lämnat den objektiva vetenskapen bakom sig för länge sedan. Så tycks även Karolinskas *nobelkommitté* har gjort vid valet

av nobelpristagarna i medicin i år, anser många initierade bedömare bl.a. de som kommit på själva tekniken!

Så vart leder då dessa av WHO aviserade förslag - som inte tycks vara uföremål för utvärdering och kritisk grnskning? 194 medlemsstater skall anamma det nya regelverket; inga mekanismer finns för att ifrågasätta direktiven, ingen påbjuden kvalitetskontroll, inget ansvar hos läkemedelsbolag, inget att sätta emot andra direktiv som WHO hittar på! Skall vi finna oss i att WHO blir globalismens mekka som i viktiga hälsofrågor skall styra våra liv? Och leverne...

Vära, i många avseende bevisligen odugliga och sannolikt "korrupta" politiker, tycks förbereda anslutning till WHO's nya direktiv utan att frågan varken debatteras i Riksdagen eller på annat sätt underställs folkviljan. Vilka av WHO's 194 anslutna länder som motsätter sig dessa direktiv och maktkoncentrationen till WHO är ännu inte helt klart. Skulle vi reservationslöst acceptera dessa - så binder vi ris kring egen rygg. *1984.2.0* blir det totalitära styrmedlet! Skall underkasta oss?

Nej - detta får bara inte hända! Tredje riket skall hållas borta - inga fler Mengele och Auschwitz. Det har vi råd och kraft att avstå ifrån! Resultaten måste bli WHO IS SORRY NOW!!!! Det blir inget av globalistmanifestationen, om vi får bestämma... och jag hoppas att vi blir fler och fler! 2024 får inte bli året då vi kapitulerar!

/Vid nyckelharpan Bo Eneroth

Kamratföreningen Gamla Hvitfeldtare

Rektorsgatan 2, 411 33 Göteborg
www.gamlahvitfeldtare.se
gamlahvitfeldtare@gmail.com

Pris: 100 kronor

ISBN: 978-91-633-0060-8

9 789163 300608